

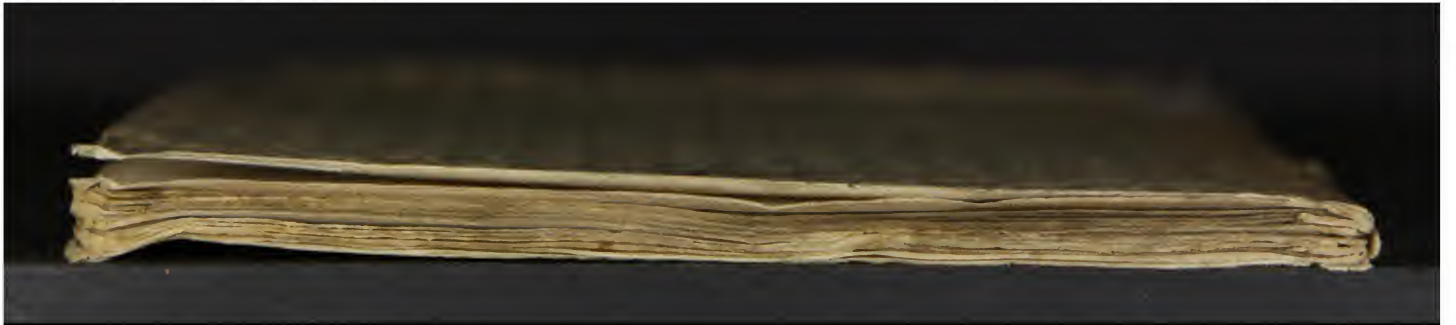

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Guicciardini 10.1.29

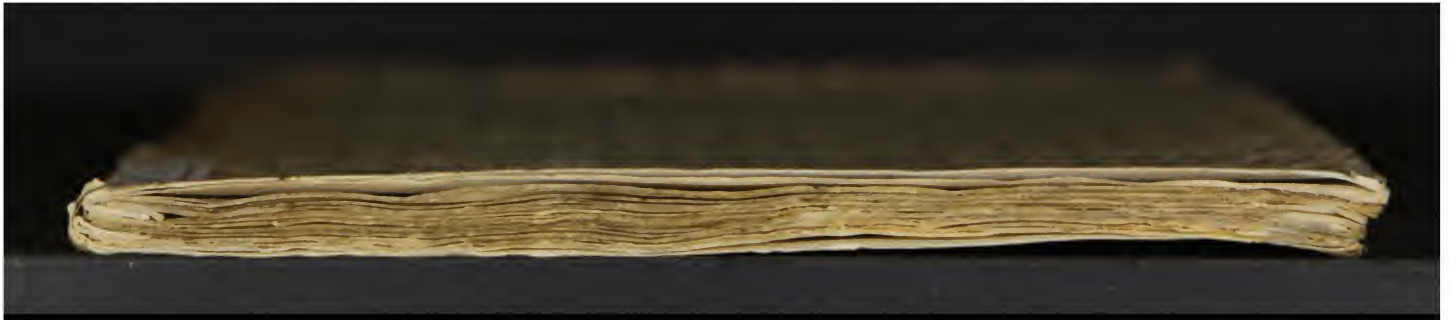

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Guicciardini 10.1.29

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Guicciardini 10.1.29

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Guicciardini 10.1.29

GUICCIARDINI

10

1

29

Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

10-1-29

De ecclesiastica potestate

Capitulum p̄mum in quo agit
de triplici sacerdotio maiori ma/
gno ⁊ maximo.

*Incipit tractatus de ecclesiastica
ptate editus a fratre Alexandro
de sancto elipidio sacre pagine p/
fessore fratrum heremitarum ordinis
sancti Augustini Epistola ad su-
mum pontificem.*

Sanctissimo
in xpo patri
ac reuerendis-
simo domo
dño Joanni
diuina pro-
uidencia sa-
cro sacre ro-
mane: ac vniuersalis ecclesie sum-
mo pontifici Frater alexader de
sancto elipidio. Frum heremitaru
ordinis scri Augustini theologicę
facultatis p̄fessor lz inutilis: et indi-
gnus cū sūma reuerētia deuota pe-
dum oscula beatorū. Presens opu-
sculū clemētissime p̄i de ecclesiasti-
ca ptate: ex dictis catholicorū do-
ctorū collectū q̄ aggredime iduxit
deuota subiectio: ad vnā sentā: et
applicam ecclesiam: nō sine timore
et tremore maxime p̄pter materie
altitudinē p̄ntare vestre beatitudi-
ni attēptauī. Que tā excellētissimi
iudiciū rectitudine: q̄ etia sūme au-
ctoritat̄ plenitudine desup sibi cō-
cessis siqua bñdicta sint acceptare
poterit: et nō benedicta misericor-
diter emendare

*Incipit p̄hemiu in quo exprimit̄
mā et intentio presentis opusculi.*

Hec est nomen q̄ voca-
bat euz dñs iustus nō
ster Hiere. xxij. vba
ista q̄ dicta sunt de do-
mino nro iesu xpo: cōuenienter ex-
poni p̄nt de quolibet ipsius gnālī
vicario q̄ sic suas vices exp̄sse ge-
rit in terris: vt plerūq̄ qd̄ de ipso
scribit: cōuenienter de ipsius vica-
rio possit exponi: q̄ singulr quātuz
ad p̄positum spectat dici pōt dñs
rōne plenitudinis ptatis: q̄ locus
illius caput est: et p̄posit' fm qd̄ vi-
cit Crisostom'. Cui data est ois po-
testas in celo et in terra. Sed iustus
ratioe p̄cipue sanctitatis. Vnde et
p̄i sanctissimus appellat rōne sta-
tus q̄ tenet: q̄ est totius sanctitatis
p̄ncipiū. Sed noster rōne ecclesia-
stice ptatis: a quo omis ptas in ec-
clesia: deriuat. Quā qdem moder-
nist p̄ibus nō sane intelligētes du-
bietatē q̄ plurimis nō modicaz at-
tulerunt. Et q̄ fm Ysidorū. qñ ali-
qua dissensio apparet: tūc clarius
manifestāda est assertio veritatis.
Ego doctoz theologoz minimus
quātumcūq̄ clare et euidēter agno-
scam: q̄ hoc vires modicitatis et
debilitatis mee excedat: n̄sus tñ
spūs sancti gr̄e a qua est ois sapiē-
tia: et eloquētia cū timore nō modi-
co: et debita reuerētia attētaui aliq̄
p̄pendiose de ptate ecclesiastica i-
scriptis reddigere p̄is opusculuz
in duob' tractatib' p̄ diuersa capi-

a ij

tula distinguendo: vt meis dñis ⁊ magistris facilius occurrant q̄ di-
cunt: vt benedicta cōmodius emē
dare possint: ⁊ de benedictis siqua
sunt laudes refferre bonorū oīum
largitori.

Caplm. x. in quo agitur de
triplici sacerdotio magno maiori
⁊ maximo.

Caplm. secundum in quo agitur
de triplici ptate ordinis iurisditio-
nis ⁊ mixte ex vtraq̄.

Caplm. tertium in quo osten-
ditur q̄ potestas ordinis sit in me-
diate a xpo.

Caplm. q̄rtum in quo ostendit
q̄ potestas iurisditiōis in summo
pontifice sit in mediate a xpo.

Caplm. q̄ntū in quo oñditur q̄
ptas iurisditiōis etiā in aplis: ⁊ in
discipulis fuerit in mediate a xpo.

Caplm. vi. in quo ponunt rōnes
aliquorū oñdentes q̄ ptas iurisditio-
nis in epis ⁊ curatis sit in media-
te a christo.

Caplm. vii. in quo pbat q̄ talis
ptas iurisditiōis nō est in mediate a
christo in episcopis.

Caplm. viii. in quo rñdetur ad
rōnes ⁊ auctoritates q̄ nitunt pba-
re q̄ talis ptas iurisditiōis sit in me-
diate a xpo in epis ⁊ curatis

Caplm. ix. in quo expm̄ssis oñ-
ditur qualiter ptas mixta sit in me-
diate a xpo: ⁊ qualiter in mediate
a suis vicarijs.

Caplm. x. in quo agit de succel-
sione psonarū ecclesiasticarum ex
quo plura clarius apparebūt que
impremissis posita sunt.

Capitulum p̄mum in quo agit
de triplici sacerdotio maiori ma-
gno ⁊ maximo.

Viden-
dum aliq̄
breuiter d̄
ptate ecclia-
stica qualr
sit in sūmo
pōtifice: et
quō ab ipso

descēdat ⁊ cōicef alijs p̄latis ecclie
p̄mittēda est duplex diffinitio vna
de sacerdotio: ⁊ alia de ptate. Sed
p̄mo dicenduz de sacerdotio. Circa
q̄ dici pōt q̄ triplex est sacerdotiū
magnum: maius: ⁊ maximum. Sacer-
dotium magnum est sacerdotiū sim-
plicis p̄s biteri: q̄ pōt dici magnuz
in cōparatione ad sacerdotiū q̄ fuit
i lege nature q̄ fuit ex hūana insti-
tutione. Rō em̄ nālis dictat deū eē
colendū: ⁊ ei esse offerendum. vñ ⁊
tūc p̄mogeniti sacerdotes institue-
bant vel alij p̄pria voluntate offe-
rentes officium sacerdotis exerce-
bant. Sicut etiā nunc bon⁹ hō dici-
tur sacerdos mystice: q̄ sacrificiuz
mysticū offert deo seipm̄. s. hostiaz
viuentē: ⁊ hoc sacrificiū fuit abini-
tio generis humani. **C** Aliud sa-

crificium fuit in lege mosayca ex i/
stitutione diuina: et hoc inchoauit i/
Aaron. Unde Ysido. in lib. de pso/
nis ecclesiasticis dicit. Initium sacer/
dotij: Aaron fuit: quod Melchisa/
dech post obtulerit sacrificium. Sed
iste. s. spontanea voluntate. Sed a/
aron obtulit victimas domino eo iu/
bente ac loquente ad Moysen acci/
pe inquit Aaron et filios eius etc.
Tertium sacerdotium est a deo in/
stitutum a lege euangelica datum et
ordinatum ministerio christi qui fuit de/
us et homo: et hoc est sacerdotium gra/
tie et sacerdotium perfectum. Quod
potest dici sacerdotium magnum in com/
paratione ad sacerdotium in lege na/
ture quod erat sacerdotium imperfectum
quod gratia perficit naturam: et incompa/
ratione ad sacerdotium in lege mo/
sayca quod erat sacerdotium: figurati/
uum figura autem cessat adueniente christa/
te: ut de quolibet sacerdote euange/
lico: ratione status possit vere et pro/
prie canticum ecclesie. Ecce sacer/
dos magnus. Sacerdos enim in lege/
nature non erat magnus: quod imperfe/
ctus: nec in lege mosayca: quod figura/
tiuus. Sed in lege euangelica est sa/
cerdos verus et perfectus: et ideo ma/
gnus et hoc sacerdotium euangelicum:
nunc manet in ecclesia et durabit us/
que ad diem iudicii: cuius actus san/
ctificare: ut omnis actus eius dici/
possit quedam sanctificatio. Ad/
ipsum enim pertinet sacrificium of/
ferre pro peccatis populi et in suis

orare pro populo: et ipsius vota et
preces deo offerre: et aliqua sacra/
menta ministrare per que confertur
gratia que omnia sanctificationem
importat. Unde et medius dicitur
inter deum et populum. Sub hac au/
tem sacerdotali dignitate comprehenditur
omnis ecclesiasticus ordo: vel est
sacerdotalis: vel habet attributio/
nem ad ipsum sicut ad finem. gratia
cuius est: et cui subseruit: sicut ars in/
ferior arti superiori. **S**acerdotium
maius est sacerdotium episcoporum: tum
quod in ipsis est ordo sacerdotalis: secundum
quadam perfectionem: quia perfectus
unumquodque dicitur cum potest aliud
sibi simile producere. Ipsi autem non
solum non habent ordinem in seipsis
immo etiam alijs tradunt ministeriali/
ter talem ordinem: quod ad eos perti/
net dispensare sacramentum ordinis
tum etiam quia eis competunt alique
actiones que non possunt competere
re alijs sacerdotibus: sicut pontifices
consecrare virgines benedicere: ma/
nus imponere: siue confirmare: et
basilicis dedicare et huiusmodi. **N**on
et si alij sacerdotes administrant quoniam
quod sacra. ipsi tamen administrant septem.
et maiores et minores sacerdotes in
hijs que agunt utuntur rebus per episcopos
consecratis. propter quod conuenien/
ter episcopatus ordo quidam dici potest supra
sacerdotium: non ut ordo dicit sacramentum:
sed ut dicit officium quodam respectu
a iij

quarūcūq; sacrarum actionum.
Ildoc aut in cōlūitatis oīrpe vī fuisse
Nam apud gētilēs sūm qđ dicit Y si
dorus in lib. ethi. minores sacerdo
tes dicebant flammies ⁊ maiores ar
chiflammies. In veteri testō: Aarō
erat maior sacerdos sub quo erant
filij eius: minores sacerdotes mini
strantes sub eo. In nouo etiā testō
xp̄us instituit maiores sacerdotes
xij. ap̄los qbus succedunt ep̄i ⁊ alij
p̄lati: sicut cōsequenter videbit̄.
Et. lxxij. discipulos: quibus succe
dunt sacerdotes magni q sunt ma
iorib⁹ in auxilium: vt multitudo fi
delium facilius gubernet ⁊ diriga
tur. ¶ Sacerdotiū maximum est
sacerdotiū sūmi pontificis: qui est
vicarius xp̄i: ⁊ successor petri: qa
p̄pter pt̄atem ordinis h̄z vniuersa
lem ⁊ plenā pt̄atem iurisditiōis su
per omni ecclesia ⁊ vniuerso po
pulo xp̄iano: qz data ē sibi omnis
pt̄as in celo ⁊ in terra q referri po
test ad istam duplicē pt̄atem qui l̄z
appropriate dicat pontifex roma
nus: qz romana ecclesia mater ⁊ ca
put est oīum ecclesiarū vniuersal
tame est pontifex oīum xp̄ianorum
vnde ⁊ dicitur ep̄s vrbis ⁊ orbis:
huic dictū est a dño in Joāne. Tu
vocaberis cephas: qz iterpretatur
caput: quia sicut caput inter cetera
membra corporis obtinet p̄ncipa
tum sic ⁊ ipse iter ceteros ap̄los: ⁊
p̄ p̄ns successor eius iter oīs succes

sores. ad significādū aut ei⁹ p̄ncipa
tum. pus fuit sibi dictū. Math. xvj
Qd cūq; ligaueris sup terrā ⁊c. et
pena sil' cū alijs Math. xvij. Qd
cūq; ligaueris: ut ostēdat q p̄mo ⁊
p̄ncipalr pt̄as p̄uēit petro dicim⁹ i
de peum ad alios descēdit sūm qđ
infra plen⁹ dicit̄. Dictū ē ēt sibi in
definite pasce oues meas. non has
vel illas sicut expōit crisostomus
Et iter sup hāc petrā edificabo ec
clesiā meā. nō p̄tem ecclie: vt desi
gnet ei⁹ v̄lis pt̄as. ¶ Ad hui⁹ tñ
veritatis p̄firmatiōez l̄z p̄les rōnes
adducant̄. vna tñ vī ēē potissima ⁊
p̄ncipalis q sumit̄ ex ordine vniuer
si: qz regimē ecclesie supponēdū est
esse ordinatū: ⁊ sūm optimū regimis
modū. Optim⁹ aut regimis est mo
dus in oī societate ⁊ multitudine:
vt redutio ⁊ regimē fiat p̄ncipalr
per vnū. hoc enī cōspicim⁹ in oī nā
li regimine. Itā in multitudine mē
broz: vnū est mēbrū qđ p̄ncipalr
mouet ⁊ dirigīt. s. cor. In ptib⁹ etiā
potentialib⁹ aīe vna est q mouet: ⁊
impat. s. ps itellectiua. In toto etiā
vniuerso vnū est p̄mum p̄ncipiū q
mouet ⁊ dirigīt. imo monstruositas
ēēt i ecclia: si cēt duo capita ⁊ vnū
ad aliud nō reducēt: nec etiā eius
vnitas bñ seruari pōt: nisi ad vnū
de hijs q sunt fidei fieret redutio
vt satis apparere pōt diligēter cō
siderari. Qđ p̄figuratū dici pōt in
apoc. bñ Joānis. in qua legit̄ q vi

dit bestia per qua designant genti
les hēre multa capita. Sed agnus
per quē designatur nostra ecclesia
catholica nō habebat solum vnuz
caput. vñ ⁊ apostolus postq̄ dixit
rat ad Romanos. xiiij. q̄ non ē po/
testas: nisi a deo cōsequēter subdit
q̄ a deo sunt: ordinata sūt. Qd̄ ma/
xime verificari d̄ de sancta eccle/
sia quā xps vsq̄ ad mortē dilexit.
vnus est ergo pastor totius orbis
qui summū ⁊ maximū sacerdotiū
tenet: sicut est vnus dñs q̄ toti vni
uerso principatur.

Capl'm. ij. in quo agitur de tri/
plici potestate ordinis iurisditiōis
⁊ mixte ex vtraq̄.

Sicut autē premissa est
termēbris distinctio d̄
sacerdotio. Sic conse/
quenter ponēda est ter/
mēbris distinctio de ptāte. Est
enim vna ptās que est ordinis tñ:
sicut potestas sacerdotalis: cuius
actus est interpellare p. pplō ⁊ sa/
crificium offerre: vt supra dictū ē.
Alia est ptās que est iurisditiō
nistñ: vt ptās iudicandi in causis
spūalibus extrinsecis: vt corrigē
di puniendi ⁊ inferendi spūales pe/
nā. Tertia est ptās que aliquo
modo pōt dici mixta ex ptāte ordi/
nis: ⁊ ptāte iurisditiōis: sicut ē po/
testas clauis: ptās predicandi: ⁊
vlt̄ ptās administrādi sacra loquē
do de predicatione publica que fit

in ecclesia ad edificatiōē fideiū
non de priuata: que posset fieri per
modū cuiusdam familiaris collo/
cationis ad vnum vel ad paucos.
sic enī de tali potentia sicut suo mo/
do distinguim⁹ de scientia. Dic/
imus enim q̄ quedam est scientia
que est per reuelationem tantum:
sicut scientia fidei: siue scientia sa/
cre scripture: vt est a deo ipsa spe/
cialiter reuelante ⁊ inspirante ho/
minibus. spiritu enim sancto inspi/
rati: locuti sunt sancti dei homines
vt scribit i canōica petri. Alie
sunt scientie que sunt ex inuentiōe
tantum: sicut scientie philosopho/
rum: que si sint a deo eo modo quo
dicimus a deo omnia esse. Illoc ta/
men ē in mediate a natura. intelle/
ctus humani per quā ad inuēte sūt
scientie ⁊ mediantibus rebus q̄ sūt
ipsius scientie cause. Quia ⁊ si sciē/
tia diuina causet res: natura tamē
causatur a reb⁹ que aliquo mō sūt
nre magistre: vt ponit Augu. i lib.
magno. Alia ē scia q̄ ptiz est ex
reuelatiōe ⁊ ptim ex subtilitate itel/
lect⁹ hūani: sic sacra scriptura psci/
derata i aliqb⁹ suis pclusionib⁹. q̄
ples sunt ibi pclones deducte ex i/
uestigatiōe rōnis ⁊ i subtilitate itelle/
ctis hūani. Sic ēt suo mō distin/
guim⁹ i hijs q̄ sūt a nā: q̄ qdā sūt a
nā tñ sic oliua q̄ gnātur ex oliua: q̄
dā ab arte tñ: sic dom⁹: ⁊ q̄cūq̄ ar/
tificialia q̄ sūt a suo artifice. s̄ qdā

a iij

sunt partim a nā ptiz ab arte: sicut
sanitas q̄ partim est a nā ⁊ partim
ab arte qz ē a medico: ut ē minister
nature: ⁊ vt viuēs ⁊ p̄fortans natu
ram. ¶ Et in vli rerum pductio
ne dicimus: q̄ qdā pducta sunt per
creationē tñ: ut illa q̄ fuerunt a dō
p̄mo pducta. Quedaz p ppagatio
nem tñ: vt illa q̄ cōtinue pducunt.
Sed qdā ptim p ppagationē: ⁊ par
tim per creationē: vt hō cuius cor
pus est per ppagationē: sed aīa est
per creatōē. ¶ Scdo etiā suo mō
dici pōt de triplici ptāte ecclesiasti
ca. Quia qdā ē a deo tñ: ⁊ in me
diate: vt ptās ordinis. qdaz ab ho
mine tñ: ut ptās mere iurisditiōis
in oib⁹ alij a sūmo pontifice. Que
daz partim ē a deo ⁊ ptim ab hoīe:
vt ptās clauiz: ⁊ oīs illa ptās que
aliquo mō dicitur mixta seu cōposi
ta ex ptāte ordinis. Et ex ptāte iu
risditiōis. Et hinc ē q̄ in diffinitioe
clauiz aliud ponit p̄tines ad ordi
nem: ⁊ aliud ad iurisditiōē cū dici
tur q̄ clauiz est ptās ligandi atqz
soluēdi qua ecclesiastic⁹: iudex di
gnos recipe dz. ⁊ indignos exclu
dere a regno. ¶ Qd. n. aliq̄s beat
ptātem ligādi ⁊ soluēdi hoc ptinet
ad ordinē vel saltē ad ordinē neces
sario cōsequit⁹: q̄ pro tanto dico: qz
magrī ponūt q̄ dñs dedit ptātē sa
cerdotalem discipulis q̄stuz ad p̄n
cipalem actū in cena: ante passionē
qñ dixit. Accipite ⁊ māduca. Et

postea subiunxit hoc facite in meā
p̄memorationē. S3 post resurrecti
onem dedit eis ptātem q̄tū ad a
ctū scdariū qñ dixit Jo. xx. accipite
spūm sanctū quoz remiseritis pec
cata zc. Est tñ cōsiderandū q̄ cum
dñs aliq̄ esse ab hoīe tñ nō exclu
dimus cōcm dei actionē qui ē p̄nci
palis actor ⁊ institutor oīs potētie
⁊ oīs scie: ⁊ opatur in oī opante. di
uersimode tñ agit: qz aliq̄ media
te. ⁊ aliq̄ in mediate. Luz ēt dicim⁹
aliquā ptātem nō esse in mediate a
deo: nō accipim⁹ ibi in mediationē
virtutis: qz fm hūc modū: sicut oīa
sunt principaliter ab ipso. Dicen
te Amfelmo lib. de concor. p̄cie ⁊
liberij arbitrij: q̄ nulla res h3 vllā
ptātem volendi: aut faciendi: nisi
ipso dante. Sed accipim⁹ ibi in me
diationē q̄tū ad imediationē sup
positoꝝ agentū: vt q̄ non sit aliqd
medium cōferens talem ptātem p
virtutem a xpo habitam: nisi soluz
ministerialiter.

¶ Capl3. iij. in quo ostenditur
q̄ ptās ordinis sit i mediate a xpo.
Iacet ab hoībus sit sa
tis cōiter concessum q̄
ptās ordinis sit in me
diate a deo siue a xpo
inquātum de⁹ inuocūqz hēnte eā
p̄t tñ ad p̄ns hoc nihilomin⁹ dupli
citer declarari. Quarū vna rō su
mitur ex pte ordinis fm se: ⁊ est ta
lis. ¶ Illud qd est super natura

le excedens totā facultatē nature:
non pōt esse ab agēte naturali. S; huius ē ptās ordinis. ergo ipsa nō
pōt esse inquocūq; hēnte eā ab agē
te naturali. Maior ppositio videt
esse manifesta: q; effect' d; pportio
nari agenti z determinat' effectus
de terminato agenti. Minor etia;
apparet q; p collationē ordinis cō
fertur ordinato qdam spūalis ptās
perquā fit administratio sacroz;
z quarūdam rerū spūaliū z insup
nāliū in quarū etiam collatione
pferit gratia gratū: faciens q nō pōt
esse: nisi in mediate a deo: ppqd be
nedictū est sicut etiā cōiter dicitur
q; stat' ecclesie ē qdā medius stat'
inf statū nāe z statutū glie. z iō cō
ueniens z expediens ē q in ea cōti
nue fiant aliq; que in mediate respi
ciant ipm agens sup nāle. ¶ Se
cunda non pōt sūmī ex pditione ipsi
us rōnalis creature que pp pecca
tum pmi parentis duo mala incur
rerat. v; malum erroris z ignoran
tie: z malū culpe. Sed sicut ad hec
q; malo erroris z ignorantie libere
mur indigemus fide z aliquibus re
uelatiōib; in mediate nobis tradi
tis p xpm iuxta sniam origenis di
centis supra illud. In pncipio erat
vbum: q; sicut ad secretūz hoīs q;
deuenire non pōt: nisi p vbum eius
indutū voce vel litteris: sic nec ad
secreta celestia pīs: nisi per ver
bum eius indutū carne. Qd bene

prefiguratū dici pōt per hoc quod
scribitur apoc. v. q; nemo poterat
neq; in celo: neq; in terra: neq; sub
tus terram apire libzū per quē in
telligimus diuina ministeria: s; ne
q; respicere. Et seqtur q; agnus q
occisus ē: perquā intelligim' ape
ruit z reserauit nobis ministeria q
erat nobis necessaria ad salutē. Si
cut gatenebriis ignorantie purga
mur per aliqua nobis tradita i me
diate per xpm: sic suo mō dicendū
est de imunditia culpe: q; ad hoc:
vt ab ipsa mundemur indigemus
aliquibus remedijs nobis in media
te p xpm cōicatis. Et hui' sunt spā
liter remedia sacralia: que admini
strent z dispensant per prātem or
dinis: que a xpo nobis i mediate cō
fertur: vt de hoc exponi possit qd
scribitur in canonica Joānis. An
ctionez accepistis a sancto. i. a xpo
qui est sanctus sanctorū.

¶ Caplm. iij. in quo ostenditur
q; potestas iurisditōnis in summo
pontifice sit in mediate a xpo.

Quod aut sūmus pon
tifex hēat virilem ptā
tez in mediate a xpo nō
solum ordinis: s; etia;
iurisdictionis declarari pōt rōnib;
z etiam auctoritatibus. ¶ Ratio
nes due ad hoc induci pnt. Qua
rum vna sumitur ex vmtate eccle
sie. et alia ex vmtate fidei. ¶ Pri
ma talis est. Sācta ecclesia pfecte

deponi vna: non soluz vnitatem for/
maliter per fidei: spem et caritatem: seu
vinitatem finis: quod ad vnum finem ordi/
nat: sed etiam vnitatem dirigentis et re/
gulantis quod non esse posset: nisi ha/
beret vnum vniuersalem vicarium: qui te/
neat vniuersalem et plenam et immedi/
atam potestatem a domino principali siue
a suo superiori. Nullus autem est superior
eius: nisi Christus et homo qui ecclesiam be/
dificauit. Nam si hanc potestatem ha/
beret mediante alio iam ipse non
esset princeps et vniuersal vicarius. Idem
patere potest ex veritate fidei: in qua
possunt plura dubia insurgere: sicut con/
tinue insurgunt: propter quod oportet quod
aliquem virum resideat potestas iudican/
di et sciendi in talibus quibus habeat in me/
diata ab illo qui fuit principalis ordi/
nator et edificator ecclesie et fidei.
Nam licet ad alios doctos et ingenio/
sos pertinere possit de talibus inquiri/
ue et rationari: per tractare et in/
uestigare auctoritative tamen et deter/
minative: hoc solum pertinere potest: et
debet ad vniuersalem vicarium ecclesie
qui totam ecclesiam habet dirigere et
gubernare. Et hinc est quod in sui ca/
thedratione dicitur. Tribuas eidem ca/
thedram pontificalem ad regendum
ecclesiam tuam et plebem tuam sortis in/
tra mundi limitem vniuersam. In
quibus verbis satis exprimitur eius potestas
vniuersaliter: et in mediata a deo si/
bi concessa. Et cirillus in libro thesau/
rorum sic ait. Dedit filius petro ple

nissimam potestatem et eius diadochis. id est
successoribus non minus. Ecce quod si/
cut in mediata potestatem dedit petro
ita et eius successoribus. Et crisosto/
mus exponens illud tibi dabo cla/
ues regni celorum: ait sicut a patre
Christus ad salutem omnium mittitur sic et a
Christo petrus et eius ecclesia ad omnium
salutem mittitur cum potestate plena su/
per omnes: quod nulli hominum credimus esse
concessum. Et hoc quidem satis
clarum esse videtur: et qui prius prin/
cipaliter assereret vnitati et potestati ec/
clesie multum detraberet: propter quod
quibuslibet Christianus iure fidelitatis et
Christianitatis toto coantu tali op/
ponere se debet. Si inueniat dicentem.
Quicquid vult. capitulo sue metaphisice. Vbi
ait de eligendo summo sacerdote. post
fidelis prophie nullo acceptabilius deo
quam interfectio illius qui vult impedire
dignitatem summi sacerdotis. Et
tamen diligenter considerandum: quod licet di/
camus summum pontificem habere
plenam et vniuersalem potestatem. non tamen
ita plenam habet nec ita vniuersalem sicut
habuit Christus: qui est principalis dominus:
non ita vltimus: nec extremus: nec dura/
tius. Extensius non quod Christi potentia se
extendit ad omnes creaturas. Omnis
enim creatura sibi subiecta est. Ratio/
nalis et irrationalis terrestris et inferna/
lis. vnde et dicitur caput angelorum. Sed sum/
mi pontificis potestas se extendit solum
ad creaturas illas que sunt gratie
et beatitudinis capaces. vnde esse

caput solum dicis hominum fidelium
et viatorum. Ad ipsos etiam fide/
les non se extendit in quantum infide/
les sunt. Sed in quantum fieri pos/
sunt fideles et membra christi. Et per
sequens unitati ecclesie aggregari
unde dicit glo. sup illo verbo apli
ad corin. Quid mihi de hijs qui fo/
ris sunt iudicare hos dominus iudica
bit. q. d. q. de infidelibus non beat
iudicare. ¶ Durative etiam non
quod christus habet potestatem eternaliter.
Sed christi vicarius habet eam temporaliter.
Nam quilibet apostolicus habet
hanc potestatem solum dum vivit in hac
presenti vita. Idcirco in diversis continue
tur usque in finem iuxta promissionem
factam per principalem dominum christum.
Ergo inquit vobiscum usque ad consu
mationem seculi. Quod veritatem
habet qui sua eterna potestas in suis vica
rijs usque in finem continuabit. ¶ Non
habet etiam plenam auctoritatem: quod christus
in sacris que sunt vasa gratie qui/
bus tota ecclesia in salutis: via di/
rigitur. habuit potestatem excellentie
quod de aliquo suo vicario dicere non
debemus: quia in talibus solum habet potesta
tem ministerij. Et idcirco non tantam nec
omino talem potestatem beat quales ha
buit christus infallibiliter: tamen verum
est quod omnem potestatem habet que est ec
clesie oportuna et necessaria: ad sa
lutem fidelium: procurandam: ut de
tali potentia loquamur sicut loqui
tur Augustinus in libro de terini

tate de sacra scriptura dicens. Quod
non quicquid ab homine sciri po/
test huic scientie est tribuendum:
sed illud tantummodo quo fides salu
berrima que ad veram beatitudi
nem ducit gignitur defenditur et
roboratur. Sicut et suo modo sum
mi pontificis potestati. Non omnis po
tentia que homini communicari potest
tribuenda est: sed solum illa que ne
cessaria est ad salutem hominum pecu
randam. Et ut omnia alia potestas in ec
clesia ab ipsa deriuetur: et ad ipsam
ordinetur: et ei subijciatur: quia pe
des eius succedunt pedibus illis
de quibus scriptum est. Omnia sub
ieciisti sub pedibus eius: et quos san
cte mulieres tenuerunt: et tenere debet
universus populus christianus: propter
hoc convenienter quilibet fidelis lo
co salutarionis scribit eidem pedum
oscula beatorum.

¶ Cap. 3. v. in quo ostenditur quod
potestas iurisdictionis etiam in apo
stolis et discipulis fuerit in media
te a christo.

Quod etiam sancti apostoli et
discipuli habuerunt potesta
tem iurisdictionis in me
diata a christo probari potest
¶ Primo ex hoc quod christi perfecta
sunt opera. Ad perfectionem autem pa
storis videtur esse potestas iurisdictionis ne
cessario requisita. Ipsi autem apostoli
et etiam aliquo modo discipuli fue
runt pastores sub principali et vli

pastore petro: ordinati a dño nro
iesu xpo. Unde Math. vlti. cõiter
eis dicit. Eũtes in mūdum vniuer
sum predicate euāgelium vniuer
se creature: baptizātes eos ꝛc. In
quo dant̃ intelligi alia sacra: quia
baptism⁹ ianua ē sacrorum: q̃ ptās
ad iurisditiōem ptinere videt̃. Itaqz
sacra conferre ⁊ predicare predi
catione publica in ecclesia: in qua
aliqui ordinant̃ quasi subditi ⁊ di
scipulis suis supiorib⁹ non videt̃
sine aliqua iurisdictione posse esse.
Sic enim ⁊ nūc videm⁹: q̃ nec vn⁹
curatus in parochia alterius: nec
vnus ep̃s in diocesi alteri⁹ predica
re possunt: nec etiā sacra cõferre p
pter iurisdictionū distinctionez. Et
glo. super illud ps. Dum discernit
celestis reges super eam ꝛc. dicit
celestis. i. xps qui sup oēs celos a
scendit. Discernit. i. diuidit vel di
stribuit reges. i. rectores: sup eam
i. super ecclesiam. Et signanter
dicit diuiditur vel distribuit: quia
talis collatio magis fuit distributō
q̃z diuisio. ppter ipsoꝝ enim per
fectionem talis diuisio vel distin
ctio necessaria nō erat: qz nec time
ri poterat: nec vnus occuparet iu
risdictionem alterius quib⁹ omnia
erant ꝓmunia ⁊ distribuebant̃ vni
cuiqz: sicut cuiqz op⁹ erat. Et glo.
super illud. Luc. vj. christus elegit
xij. quos apostolos nominauit. di
xit quos ad propagandum auxiliū

salutis humane: per terrarū orbes
satores fidei destinaret: que omnia
bene decenter fieri nō poterant si
ne aliqua iurisdictionis ptate: quia
vt dicit aliaglo. pascere oues ē cre
dentes in christo: ne a fide deficiāt
confortare exempla virtutis cum
verbo predicationis impendere ad
uersarios ⁊ errantes: subditos cor
rigere. In hijs autem ⁊ similib⁹ iu
risdictionem ⁊ auctoritatem confer
re: non oportebat per vicarium fle
ri. quando presens erat dominus
principalis. Sed post ipsi⁹ corpo
ralem absentiam indubitanter est
verum: q̃ omnes habentes talem
ptatem iurisdictionis in ecclesia a
petro ⁊ petri successorib⁹ in media
te acceperunt ⁊ accipiunt. Im qd̃
cōsequenter magis videbitur ⁊ p
babitur: propter qd̃ Augustinus
exponens illud Math. xvj. Tu es
petr⁹ ⁊ super hanc petram ꝛc. Di
cit. i. te petrā. Licet alij aliter expo
nant. Et idē Aug. in quodā sermo
ne decat hedra bti petri ptractans
vbū p̃dictū ait. Petrū itaqz funda
mentū ecclesie dñs noiauit: ⁊ ideo
digne hoc fundamētū colit ecclesia
sup qd̃ ecclesiastici fundamēti altitu
do ꝓsurgit. Ipsi ēt sc̃i apli q̃stūcūqz
eēnt a xpo imediate vocati ⁊ instituti
cōi tñi approbationē recognouerūt
petrū ipsoꝝ caput ꝓncipē ⁊ magis
⁊ ꝓñs toti⁹ eccle. Sibi enī soli di
ctū ē i. Joāne. Tu vocaberis cephas

qui l3 petrus interpretet f'm vna3
linguā. tñ f'm aliam caput exponit
vnde statim assumpto chusto in ce
lū. ¶ Petr' tanq3 ei' successor eccle
siam regere cepit. dum ad cōplen
dum duodenariū numerū aposto
lorum: loco iude p̄uicatoris: ex
verbis p̄phe aliū instituit ⁊ subro
gari fecit. Ipse enim in ananiā ⁊ sa
phirā vxorē ei' tanq3 p̄nceps apo
stolorū mortis sniā3 p̄mulgauit: q3
mentiti fuerūt spūi sancto. Ipse so
lus in symonē maguz sniā3 dāna
tionis p̄nunciauit. Licet nō ei soli:
sed oib3 cōiter pecuniā obtuliss3
que oīa ⁊ plura alia adduci possēt
satis ostendunt q3 oēs alij apostoli
⁊ discipuli: l3 a xpōi mediate pote
statem habuerunt petrū tñ semper
recognouerūt in dñm ⁊ magistrū.
¶ Capl3. vj. in quo rōnes aliquo
rum ponunt: ostendentes q3 pote
stas iurisditiōis in epīs ⁊ curatis
sit i mediate a xpō.

Quātū alig q3 non solū
prās ordinis: sed etia3
iurisditiōis sit i hñtib'
eā in mediate a xpō q3
pbat multip̄r. ¶ P̄mo sic apli ⁊
discipuli hūerunt hāc prātē a xpō
in mediate. Sed epī ⁊ curati sunt
successores eorū: q3 aplis succedūt
epī ⁊ septuaginta duob3 discipulis
succedūt curati: ergo ⁊ oēs isti: oēs
habent prātē in mediate a xpō.
¶ Maior pbat p̄ illud q3 scribit Jo.

xx. Sicut misit me pater: ⁊ ego mit
to vos. Et cū hoc dixisset insufla
uit: ⁊ dixit. Accipite spūm sanctuz
quoz remiseritis peccata ⁊c. Qd
exponēs Aug. in libro q̄stionū no
ui veteris testamēti. q. xcij. dicit sic
Illud quod insuflasse in discipu
los: xp̄s legitur. post tps resurre
ctiōis sue: ⁊ dixisse. Accipite spū
sanctum. Ecclesiastica potestas i
telligit esse. Et q3 vere adius eccle
siasticum p̄inet: statim subiicit di
cens quoz remiseritis peccata ⁊c.
Et q3 dominus apostolos episco
pos ordinauerit: nemo debet abi
gere dicente Aug. infra eode3 lib.
q̄dne. xcviij. Nemo ignorat saluato
rem episcopos in ecclesijs instituis
se. Et ysidor' dicit q3 ceteri aposto
li cum petro pari cōsortio honore3
⁊ prātē accepērūt. ¶ Dedit eti
am eis prātē p̄dicandi ⁊ baptizā
di Mar. ultimo. Euntes in mun
dum vniuersum p̄dicate euangeli
um baptizātes ⁊c. ¶ Minor etiā
probat per illud q3 scribitur Ma
the. in fine. Dixit enim dñs aposto
lis. lxxij. Ecce vobiscuz sum vsq3
ad cōsumationē seculi. Illoc autem
non potest intelligi de apostolis ⁊
discipulis in suis p̄p̄ijs p̄sonis: er
go oportet q3 intelligat in suis suc
cessoribus. Sed successores aplo
rum nō possunt esse nisi epī: cū apo
stoli epī fuerit nec successores aplo
rū disciploz p̄nt eē nisi sacerdotes

curati q sunt sacerdotes scđi ordi-
nis: vt patet ex ipso textu: qz dicit
oib' diebus. ⁊ sic sine interruptiōe
S; post hec vba q xps dixit nō fue-
runt sacerdotes ptinue sine iterru-
ptiōe: nisi sacerdotes scđi ordinis ⁊
curati: nec legif d qbuscūq; alijs q
sic fuerint. ¶ Hoc ē pbat ex alio
qz status discipulorū est stat' yerar.
⁊ status regis a xpo institutus: ⁊ i
illo statu exñtib; ex diuina insti-
tutiōe: competit pđicare corrigere
⁊ sacra ministrare: fm qđ sunt tres
status yerarci. S; in tota ecclesia
dei nō inueniunt psbyteri nō epi: q
bus ex diuina institutiōe ⁊ iure or-
dinario h pueniant nisi curati: s; p-
sūmi pōtificis puilegia. ergo nulli
alij tenēt statū discipulorū. ¶ Hoc
idē pfirmat: qz Mat. xxiij. dñs tā-
git tres dñas hoium q sunt duo in
agro: duo i lecto: duo i mola: vt di-
cit glo. q tagit tres dñas siue stat'
hoiuz. s. actiuorū seu platorū q signi-
ficant p duos in agro. Cōtemplati-
uorū q significant p duos in lecto.
Cōugatorū q significant p duos in
mola. Cū g religiosi oēs ⁊ curā aia-
rū non hñtes ptineant sub ptēplati-
uorū statu. segtur q nulli tales sint
in statu discipulorū: q est stat' acti-
uus cure ⁊ regimīs: nisi solū curati
⁊ sic v; seq pclusio pncipalis: q si p-
mi habuerūt in mediate a xpo q ⁊
successores. ¶ Et declaraf h ad
huc magis: qz ptās illis collata est

ptinuata in istis: ⁊ a quo ē ptās ab
codē est ptātis cōtinuatio. ¶ In fm
eos sicut sūm' pontifex: cū assumit
ad statum papalē quē dñs institui-
tur assegtur suā ptātem a dño iesu
xpo: sicut etiā est de epis ⁊ curatis
cū assumunt ad dictos stat' a dño
institutos: q in mediate assecuntur
suam ptātem a xpo tales instituēte
status: nō qipe de celo descendat
sed hoc ministerialiter fit ab hoie.
¶ Hoc idem arguit scđo sic: xps
edificauit ecclesiā suā sup: a se pe-
tram dando sibi ligandi atq; soluē-
di ptātem. Vnde Mat. xvi. dixit
dñs petro: sup hanc petrā. i. me pe-
tram edificabo ecclesiā meā. Sed
plati ecclesie. s. epi ⁊ curati q sunt
pncipaliores in ecclesia: sunt eccle-
sia put hic sumit. ecclesia ergo xps
epis ⁊ curatis dedit ptātem: ⁊ non
petrus q ecclesiam non edificauit.
Et qui dicit aliuz a xpo dedisse v;
dare ptātem dicit illum edificasse
ecclesiam: q est cōtra euangeliū q
narrat xpm dixisse sup hanc petrā
⁊ c. Vbi dicit glo. hanc qdam ptā-
tem eadem iudiciariaz ceteri apli
acceperunt: ⁊ etiam ois ecclesia in
epis ⁊ curatis. Et remigius ibidē
hic ligandi ⁊ soluendi potestas q
uis sibi petro data videatur. tamē
ceteris aplis dñi nec in epis ⁊ cu-
tis toti ecclesie. ¶ Dñs itea nullū
agens creatū facit subiēctum in q
agit. cū ergo ois actio pape: in qzū

papa sit supra ecclesiam. et partes eius
sequitur quod ecclesiam non fecit nec edi-
ficauit. Sed Christus edificauit duos
status ordinando: et eis partes dan-
do. ¶ Preterea sic se habet Petrus ad
apostolos et discipulos sicut Petri suc-
cessores apostolorum et discipulorum. Sed
Petrus apostolis et discipulis partem non
dedit: nec eorum status instituit. Sed
Christus ergo successor Petri dictorum
successoribus cuiusmodi sunt episcopi et
curati: partem dedit: nec eorum statu
instituit sed Christus. ¶ Dicunt tamen
quod differentia est inter apostolos et discipulos
ex una parte: et eorum successores ex
alia. Quia Christus statum apostolorum et di-
scipulorum instituit inmediate. et eis
partem dedit sicut quod etiam ipse eos
ad eorum status assumpsit. Sed episco-
pum et curatorum statum instituit in me-
diata: et eis partem dedit in apostolis
et discipulis. Episcopus tamen et curator
ad eorum status non assumit nec insti-
tuit: sed instituunt ad eos per homines
sicut per papam: omnes generaliter prout in-
stitui episcopi et curati. ¶ Per episcopos
vero omnes curati sibi subiecti: et istud
scilicet quod possit inferiores instituere ad
statum suum puenit domino papae: et epi-
scopis iure ordinario per partem ve-
rare eis a domino datam. Et addu-
citur in simili quod dominus papa habet pote-
statem in mediate a Christo: quod non potest
intelligi quod in eius creatione Christus de-
scendat ad dandum talem partem.
Sed Christus statum papalem in Petro i-

stituit: et ei partem dedit pro persona
sua tamen: sed pro omnibus successoribus
suis: qui ad illum statum assumun-
tur. Et quia illa pars et status: non po-
test remanere nisi in personis. ideo si-
cut persone in illo statu sibi inuicem suc-
cedunt continue: ita et partes data in
personis sibi inuicem succedentibus.
Sicut suo modo esse specificum de-
riuat et continuatur per successio-
nem indiuiduorum sub illa specie.
¶ Preterea ex glo. quod ponit apo-
stolus. super illo verbo signa que locu-
ta est. vij. tonitrua. Habebit quod qui
predicabit tempore anti Christi. Habebunt
officium a suis antecessoribus: quod non
potest intelligi de apostolis et di-
scipulis: qui tunc non uiuent: oportet
ergo intelligi quod ab illo eodem quo
antecessor habuit: et successor habeat
officium predicandi. Si ergo si aliquis
abbas impetraret aliquam liberta-
tem in quantum abbas. si moriatur
eius successor habebit eandem pote-
statem et post ipsam usque durabit
monasterium. Tales autem successores
non habebunt istam partem ab antecessoribus
sed ab illo quod eas primo dedit abbati.
Sic suo modo successores apostolorum et
discipulorum suo partem habent a Christo
qui eam primo dedit apostolis et discipulis.
¶ Hanc sententiam uides expresse po-
nere Ber. ad eugenium papam dicens
sic. Erras si ut sumas. ita et sola isti-
tuta a deo nostras applicas partes existi-
mes. Si hoc sentis: dissens ab eo

qui ait: nō est ptās nisi a deo: p̄a in
de qđ sequitur: qui ptāti resistit dei
ordinationi resistit. Et si p̄ncipali,
ter te facit nō tamē singulariter. De
niq; idem ait. Omnis aīa potesta,
tibus sublimiorib; subdita sit. Nō
ait sublimioribus tanq; in multis:
nō tua ergo sola ptās a dño: sunt et
mediocres: sunt et inferiores. Et
hoc vt subiungūt nō derogat: nec
p̄ncipatui: nec etiā plenitudini po
testatis summi pōtificis: q; ex hoc
p̄ncipatus ponif nobilior tanq;
ducens origine ex nobiliori p̄nci
pio. Sua etiā potestas ponif sup
prema: q; in oīs potest actus vere
arcos exercere: et oībus sacra mi
nistrare: et vsus ptātis eius a solo
deo dependet. Vsus autem ptātis
inferior; bene dependet a dño pa
pa: q; ipm pōt impedire et suspen
dere tanq; iporum corrector: et sup
prem. verear. enī aliqđ attribue
retur: homini puro q; subtrahat a
domino papa: bene facit sibi p̄ciu
diciū.

Caplm. vij. in quo p̄batur q; ta
lis ptās iurisdīōis nō est in media
te a xpo in epīs et curatis.

Quod aut ptās iurisdī
tionis nō sit in media
te a xpo in epīs et cura
tis p̄bati pōt rōnibus
ostensius: et etiā ducētib; ad incō
ueniēs: et pōt esse prima rō ostensi
ua hic. **N**ō minorem ptātem hz

xpi vicarius i regno ecclesie: q; ad
ea que cōferri possunt a puro ho
mine q; hēat quicūq; rex tēporalis
super regno suo: imo videt q; ma
iorem. Quia vnitas et maxima po
testas p̄ncipāt: magis d; reserua
ri in monarchia clericali et spūali
tanq; diuino p̄ncipatui vicinor.
Sed in regno tēporali: vt plurimū
tota ptās iurisdītionis est a rege.
ergo multo magis hec erit in regno
spūali ecclesie q; oīs ptās iurisdī
tionis erit in alijs a sūmo rege: et sū
mo pontifice. **E**t hoc idem pōt p̄
bati scdo sic. primū et p̄ncipale in
vnoquoq; genere cā et p̄ncipium
est oīum aliorū que sunt post. Sed
ptās iurisdītionis p̄mo et p̄ncipa
liter data ē petro. **U**nde et sibi sin
gulariter dictum est. **P**asce oues
meas. In quo sibi cōmittit regnū
ecclesie: et sup eo datus sibi ptās iu
risdītionis. pascere enī pprie est re
gie ptātis. **U**nde reges eīz olim di
cebant. pastores ergo quicūq; alij
erunt pastores: et reges in regno ec
clesie: q; nō est regnum nature: sed
gratie: talem ptātem habebunt a
xpi vicario. **E**t hoc idē pōt ostē
di tertio sic. **M**aiorē ptātem videt
habere sūmus pontifex sup ptāte
iurisdītionis in spūalibus: q; super
potestate iurisdītionis in tēporali
bus eo q; illa ptās est eiusdem or
dinis cum sua ptās aut sup tempo
ralibus: nō est eiusdem ordinis cū

sua ptate. Sed ptas iurisdictionis
sup tpalib' quā hēnt reges ⁊ fide/
les xpiani: dependet ⁊ hētur a sū/
mo pontifice: iuxta sniam *Argonis*
in lib. de sacramentis fidei xpiane
ptate. ij. cap. iij. dicentis q' spūalis
ptas terrenam ptatez instituere ha/
bet ⁊ iudicare: si bona non fuerit.
Et hoc satis cōuenienter videt' eē
dictum: q' sicut spūs constitut' est
ad causandū ⁊ dirigendū virtutez
in corpore sic ⁊ ptas spūalis tanqz
architetonica ordinata est ad for/
mandum terrene ptatis virtutem.
vnde glo. super illud ps. Et nunc
reges intelligite erudimini qui iu/
dicatis terrā: seruite dño in timore
dicit q' xpus loquit' ad reges terre
dicens. Et nūc me constituto rege
sicut predixit. Ego aut' constitutus
sum rex ab eo: vos reges qui iudi/
catis terram: ne cōtristemini: sed i/
telligite ⁊ erudimini. expedit enim
vobis: vt sub illo scitis a quo est i/
tellectus ⁊ eruditō. Et expedit vt
temere nō dñemini sicut illi q' nulli
putāt se esse subiectos: ⁊ dño omni/
um seruiatis. i. xpo ⁊ eius vicario
qz sui loco p'fecit in terris: ppter qd
beato petro dicunt' esse concessa iu/
ra celestis imperij ⁊ terreni: qz to/
tius ptatis spūalis ⁊ tēporalis apī/
cem tenet. Et si ptas temporalis a
spūali non solum iudicat: sed etiaz
istituitur ⁊ formatur: ⁊ spūaliter a
ptate plenarie cuiusmodi est ptas

summi pontificis: q' aliter esset lo/
quendum de potestate spūali sū/
partem qualis est in alijs prelatīs
ecclesie q' ad pñs dimittitur. Multo
fortius hic veritatē habebit de
ptate iurisdictionis in spūalib': q'a
ipsa habebit ⁊ iudicabitur a vica/
rio xpi. ¶ Ad hanc etiā veritatē
ostendendam adduci possent plu/
res rōnes ducentes ad incōueniēs
q' ex ipsa multa incōuenientia se/
quunt'. ¶ Nam si ita esset q' talis
ptas iurisdictionis esset in mediate
a xpo. cū illud qd confer' a prelato
superiori tolli non possit p' inferio/
rem: nec etiaz imutari sequi videt'
q' talis potestas per summū pon/
tificem tolli non possit: nec restrin/
gi: nec dimidiari: que omia sunt ab/
surda ⁊ incōuenientia. Si enī vide/
mus de potestate cōsiderandi: que
q' se q'tur ordinē sacerdotalem per
epz tolli non pōt: q' sicut talem or/
dinem nō contulit: nisi per ministe/
rium: ita nec auferre potest: vt cōi/
ter ponitur. I. magister sniarum vi/
deatur esse cōtrarie opinionis. vo/
luit enī vt apparet. iij. sniarum q'
talis ptas auferibilis esset p' mini/
sterium ecclesie: cuius dictū a ma/
gistris ⁊ a schola parib. in hoc cōi/
ter nō tenet. ¶ Preterea sicut vi/
demus q' ex cōicati: ⁊ ab ecclesia p'
cisi peccant si consecrant. Nihil o/
minus tamē si consecrant cōsecre/
tum est: q' propter efficaciam cōse

b

crationis ordo d3 esse perpetu⁹: et hoc est q^d cū degradat⁹ reconcilia tur nō iterū ordinat⁹: q^d ordinē non amittit. Itā z si tradatur iudicio se culari: non ē ex hoc q^d ordinē amise rit. Sed quia pdidit priuilegiū in dultum tali ordini. Licz ergo tales peccent in cōsecrando: si tñ conse crant cōsecratū est. Sic etiā z in p/ posito. quātumcūqz tales q^d ptātez iurisdictionis hēret mediate a xpo tali ptāte de facto priuarent. Si tñ fm illā agerent lz peccaret in agē do tñ tenerz illud qd agerēt. An si excōicarent vel absoluerent ali quem: q^d alias ex pte sua esset iuste excōicandus: vel absoluēdus: talis excōicatio: vel absolutio tenerz: q^d nullus sane mentis diceret: nisi co nare tunicam in cōsutilem scinde re. ¶ Preterea si ptās collata a xpo aplis z discipulis est cōtinua ta in epis z curatis: cū apli z disci puli recepint ptātem vbiqz p dīcā di z baptizandi z sacra alia cōferē di. Vbiqz ergo q^d cūqz epī z curati ptātem hērent talia faciendi q^d est incōueniens. ¶ Preterea si ptās epī est in mediate a xpo sicut ptās: sicut ptās dñi pape. segtur q^d sicut papa elect⁹ statim pōt administra re: ita etiā esset de epō que oīa sunt in puenientia. ¶ Multa etiā alia in puenientia sequerent que cā bre uitatis ad pñs dimittant. ¶ Sed vt sit ad vnum dicere positio ista

falsa est: z oīa que descendūt ex ipā Et q^d falsa circa ea que sunt fidei annexa: seu etiā morib⁹ bonis erro neuz iudicat. ideo nō in merito oīa talia: z viris itelligentib⁹: z si non heretica tñ erronea iudicantur.

¶ Caplm. viij. in quorū datur ad rōnes z auctoritates q^d nitunt pba re q^d talis ptās iurisdictionis sit i me diate a xpo in epis z curatis.

Quima rō que superi⁹ adducebat ad pbādū q^d ptās iurisdictionis eēt in mediate a xpo cōsi stebat in hoc. Qd si pmi habuerūt in mediate ptātem a xpo apli z di scipuli. ergo z successores epī z cu rati. ¶ Dicēdum q^d si z pmi habu erunt talē ptātez in mediate a xpo hoc oportebat z decedat: quia tūc pñs erat: nec oportebat tūc p suuz vicariū fieri. Nunc aut succedētes ab ipō habent in mediate a xpo q^d quid a suis vicarijs hēri non pōt ni si per ministeriū. Sed a suis vica rijs hētur in mediate oē illd quod ab eis z per puros hoīes dispēsa ri potest: cuiusmodi est iurisdictionis ptās que simplici vbo datur z da ri pōt. Non aut est ita de ptāte or dinis: que dari nō potest: nisi me diante ordinis sacro. ppter enīz so lo vbo facere non pōt epm nec pre sbyterū. ¶ Ad secundam rōnem cum dicitur q^d episcopi z curati as sumuntur ad stat⁹ apostolorū z di

scipulorum qui sunt stat' regiminis
Dicendū pmo et curati sic p'esse ut
ipe accipit succedunt apostolis et
discipulis. Sed q' de hoc fiet capi
tulum per se ad p'sens dimittatur.
Sed solū rñdeatur ad formā argu
menti. Et dicendū q' cuz tales ad
talem statum assumuntur: necessa
rio assequunt' oia illa sine quib' ta
les status esse non pñt. Constat au
tem q' verus eps et ver' sacerdos
esse potest: sine p'tate iurisdictionis
explicata: de qua loq'mur sicut ha
bet cōis vsus ecclesie. ¶ Potest
etiam dici sicut iam dictū est: q' qui
assumunt' ad statum talem: quicqd
sup nāle in mediate consequuntur a
xpo necessariū ad talem statuz: de
qb' non est p'tas iurisdictionis q' pos
sit dispēsari per agēs naturale. Et
cuz subiungit' q' a quo est p'tas: ab
eodem et p'tatis cōtinuatio. hoc ne
cessarium nō est: qñ talis res ince
pta sit p' alios sufficiēter cōtinuari
pōt. Sicut sile videm' in opere cre
atoris q' si pmo de' p'duxit res per
creationē: et in mediate nō oportet
q' nūc sicut fiat. et cōtinetur et speci
aliter ad illa que sufficiēter pdu
ci possunt p' ppagatiōem. ¶ Exē
plum aut' q' adducitur de sūmo pō
tifice ad p'positum nō valet. Quia
ipse solus cū assumitur ad talem sta
tum assequitur in mediate a xpo ta
lem p'tatem iurisdictionis sicut su
peri' visum est: quia nec alium su

piorē recognoscita quo posset talē
auctoritatez consequi. ¶ Ad ali
ud cum dicebatur christus edifi
cavit ecclesiam. ergo ipse dedit po
testatem: dicendum q' verum est
multa tamen dimisit christus exer
cenda et ordinanda per successores
suos que ipse non ordinavit secun
dum quod temporum cōgruentia
exposcebat. Sic enim respondet
Augustin' in epistola ad comitez
bonifacium obiectioni heretico
rum dicentium: quod ecclesia non
debet inuocare auxilium cōtra ali
quos: quia apostoli hoc non fece
runt: quod i' ecclesia sancta q' a spi
ritu sancto dirigitur diuersis tem
porib' diuersa congruit agere. Sic
etiam et nunc videmus q' episcopi
hodie multis apparatibus et insti
gnijs vtuntur: quib' non vtēban
tur apostoli: nec propter hoc tamē
iudicandi sunt male agere dummo
do in talibus ordinate se habeant
in actu: et etiam in affectu. Et cum
dicit' glo. q' hanc potestatem iudi
ciariam rē. dicendū q' verum est
sz diuersimode. Quia apostoli eā
receperunt in mediate a christo. sz
alii recipiunt eam a suo vicario: vt
talis potestas includere potest a
ctualem iurisdictionem. Si enim si
cut precise auctoritas deberet in
telligi: quilibet reciperet auctori
tatem petri. ¶ Ad aliud cū dici
tur nulluz agens creatū facit s'bm. i

b ji

q̄ agit. ¶ Dicēdūz sicut iam dēn̄
est q̄ l̄z x̄ps catholicā ecclesiāz ege
rit ⁊ fundauerit: multa tñ in illa di
misit ordinanda per suos successo
res: s̄m q̄ t̄porūz cōgruentia expo
scebatur. vñ ⁊ in p̄mitiua ecclia opus
erat miraculis ad conuertendū: ⁊
cōuincendū incredulos vt fides
non deficeret: sed potius iualescēt
¶ Preterea p̄ter indiguit rōnī
bus ⁊ expositionib⁹ scripturarūz:
cōtra pululantes hereses. Et tem
poribus istis iāz dilatata ecclesia
videt̄ indigere tēporali potentia ⁊
materiali gladio p̄ tyrānos p̄fidos
⁊ rebelles ecclesie. ¶ Ad aliū cū
dicebat̄ sicut se h̄z petrus ⁊c. ⁊ eti
am de dñō papa: patz per iā dicta.
¶ Ad illū glo. sup̄ Apo. q̄q̄ pre
dicabunt t̄pe anti x̄pi ⁊c. dicendūz
q̄ illi ⁊ vlr̄ quicūqz predicationis of
ficiūz habēt: vt talis auctoritas se
quat̄ ad p̄tatem ordinis ipsam h̄nt
in mediate a x̄po a quo habent or
dinem: vt aut̄ pertinet ad auctori
tatem iurisdictionis: qz nec p̄dicare
possunt: nisi mittant̄: ⁊ etiā sibi sub
iectis p̄dicationē illa de qua sup̄ius
dictū est. hoc habēt a x̄pi vicario: ⁊
ab alijs q̄ per ip̄m ⁊ sanctam eccle
siam ordinati sunt ad hoc. ¶ Ad
exēplum de abbate dicendū q̄ ve
rum esset de potestate absolute si
bitradita. Non vlt̄erius determi
nanda per alios: nō aut̄ de illa que
posset aliter determinari: ⁊ limita

ri s̄m arbitrium eorū qui succede
rent p̄mo danti: s̄m aliaz ⁊ aliā exi
gentiā t̄pis. Et cum dicebat̄ q̄ hic
non derogat plenitudini p̄tatis sū
mi pontificis. dicēdum q̄ p̄mo mul
tum per oēm modum: q̄a aufertur
ab eo illū q̄ p̄feribile est puro ho
m̄ ni pro debito regimine ecclesie
q̄ alij prelati non hēant p̄tatem iu
risdictionis ab ipso. Quod etiā ex
dictis eorū si bene cōsiderent̄ appa
ret q̄ fiendum nō est. nam ad pleni
tudinē p̄tatis x̄pi vicarij oīno p
tinere v̄z q̄cquid per purum homi
nem fieri pōt in ordinationē vniuer
salis ecclesie. ¶ Et q̄ vltio dicūt
de vsu potestatis: siue de executio
ne iurisdictionis in inferioribus prela
tis: q̄ talia bene dependent ⁊ habē
tur a dñō papa. licz vsu talis p̄tatis
in dñō papa solum a deo depē
deat. Quare de isto vsu quid di
cat. meruz enī actū dñi non pōt vt
videtur: qz tunc dormiens talē exe
cutionem nō haberet. oportz ergo
q̄d dicat̄ potētā utēdi: ⁊ si ita sit ex
dictis p̄p̄ijs ipsoz sequet̄ q̄ p̄tās
iurisdictionis in alijs p̄latis ecclesie i
ep̄is. s. ⁊ curatis sit a sūmo pōtifice
¶ Capl̄m. ix. in quo ex p̄missis oñ
dis qualr p̄tās mixta sit in mediate
a x̄po ⁊ q̄l̄r i mediate a suis vicarijs
¶ Sicut sup̄ dicebat̄ p̄tās
clauū ⁊ vlr̄ p̄tās admi
strādi sacra aliū h̄z p̄ti
nēs ad ordinem: ⁊ aliū

ptinens ad iurisdictionem: et p tanto
ptas mixta appellari potest. Quod si alijs
ptatez ordinis heat. h ptinet ad or
dinem: et a quocumqz h ordo in me
diate hetur ab eorali ptas in qua
tum huiusmodi. Et quantum ad hoc
sic loquendum est de tali ptate mixta
sicut supius dicebat de ptate ordi
nis. Sed q sup hoc fiat alijs spalis
iudex ecclesiasticus ad hos vel ad il
los. h pertinet ad iurisdictionem. Iuris
dictio enim idem est dictio seu determi
natio iuris: et ei q iustum est p modum
sine et obligatois q facere non pot
nisi qui iudex est constitutus: siue in
spualibus: siue in tpalibus. Hanc at
iurisdictionem in ecclesia post ascen
sionem xpi in celum: siue in spuali
bus: siue in tpalibus: q huiusmodi
spualibus sunt anexa conferre habz
ille q multitudini preest ecclesiastice
cuiusmodi est summus pontifex q
ipsius est caput: nauta et rector et cui
subest et incumbit dispensatio totius
vltis ecclesie: et toti ppli xpiani: pp
q bene et signater coter dicis q cla
uis dat cum ordine. Sed executio
indiget ma debita que est plebs sub
iecta per iurisdictionem. Et ideo si ali
qs heat ordinem: et non heat iurisditi
onem: hz qdem clauem implicate et in
radice: s n hz ptate iurisdictionis ex
plicitate: siue vsum et actum clauis et
pp hoc qlibet sacerdos no pot vti
clauis qz hz in quolibet: sed solu cir
ca illos q ad eius iurisdictionem pti

nent vel ordinarie: vel ex commissio
ne. Solius aut summi pontificis
est posse vti clauem quam hz in quolibet et d
quolibet: qz oes ptinet ad ei iuris
dictionem cuiuscumqz materie: et etia cu
iuscumqz casus existant. Quod satis pfi
guratum dici potest i eo q scribitur
Exo. xviii. Quicquid maius refera
tur fuerit ad te: et ipi tui maiora iu
dicent. Cum ergo qritur de ista po
teta mixta a q fit in mediate. Pro
pta em dendo si pderent q dea sut
de ptate ordinis et iurisdictionis i suc
cessoribus aploz et discipuloz: qz
si ptas ordinis i mediate ea xpo: et
ptas iurisdictionis in mediate a suo
vicario. Prtas illa q vtrumqz tenet
ad quam vtrumqz regitur qritur ad id
qd est ordinis est in mediate a xpo: et
quantum ad id qd est iurisdictionis est
in mediate a suo vicario. q pro tan
to mixta dicitur: qz nec hns ordinem si
ne iurisdictionem: nec iurisdictionem: sine
ordine: actus talis potetie exerce
pot. Iurisditio enim in sacro pnie vi
detur ee non solu de necessitate p
cepti: sed etia de necessitate sacri.
Accipiendo de necessitate sacri oia
illa que ad integritatem talis sacri d
necessitate reguntur que ptas iuris
dictionis: siue etia ptas clauis ple
ne et totaliter solu est in summo po
tifice. Ita in tali ptate ligandi et sol
uendi dat itelligi ptas iudiciaria:
no solu in remissione pctoz: sed etia
amin solune et determinatioe caru

b iij

in excōicatiōe ⁊ aliarū penarū infli-
ctione indulgētis ⁊ q̄cūq; relaxati-
one: in p̄ceptis ⁊ ēt in q̄cūq; p̄stitu-
tione seu obseruatiōe. Qd̄ oīa p̄su-
mate ⁊ cōplete: solū cōpetunt ⁊ cō-
petere p̄nt sūmo pontifici. q̄ēt oīa
p̄nter sub pt̄ate clauū intelligi p̄nt
vñ cirillus in lib. thauorū de pt̄a-
te ipsius pastores loquēs ait. Ipsi
solius est rephēdere: corrigere: sta-
tuere: ⁊ disponere: solū ⁊ loco ei
ligare: q̄ipm edificauit ⁊ nulli alij:
q̄ suū ē plenū: s̄z ipi soli d̄dit cui oēs
iure dīno cap̄ inclināt ⁊ p̄mates mū-
di tanq̄ ipsi dño iesu obediunt.

Caplm. x. in quo agit de succes-
sione p̄sonarū ecclesiasticarū ex qua
plura clarius apparebūt que in p̄-
missis posita sunt.

Ista distinctiōez trimē-
brez sup̄ius dictā de sa-
cerdotio p̄ueniēter acci-
pi pōt successio p̄sonarū ecclesiastica-
rū. Et q̄ in maximo sacerdotio q̄lz
summ⁹ pontifex sit successor xp̄i: et
vicarius iesu xp̄i ap̄d rōne vtētes
nulla dubitatio vñ cōsurgē: vt ei cō-
grue dici possit illō qd̄ scribit iesus
xcv. tu es de⁹ aascōditus: q̄ exp̄sas
vices t̄z in terris dei absconditi: ⁊
dei humanati. vñ papa d̄r q̄si p̄f-
patrū: vel pastor pastorū. Dicitur
etiā singulr̄ aplicus: q̄z vertici ap̄lo-
rum succedit ⁊ toti ecclesie p̄cedit
sedet q̄aplica nuncupat. Dicit eti-
am pater sanctissim⁹: q̄z sancti scōz

vices gerit. Nam ⁊ si p̄sona possit
esse nō sancta semp̄tū scīssimus ap-
pellabit rōne status quā t̄z: a quo
oīs sanctitas in ecclesia deriuatur
Vnde Crisostomus sup̄ illud act.
Surgens petrus i medio t̄c. dicit
de beato petro q̄ intelligi etiā pōt
de quolibz ei⁹ successore caput san-
ctissimū b̄ti aplici choi. Camerari-
us ⁊ portarius ipsius xp̄i ⁊ ei⁹ the-
sauorū: ad quē xp̄m q̄ ingredi cupi-
unt. ut ipse diffiniuit. Ego sum bo-
stium intrantib⁹ ad p̄rem ingredi
nō p̄nt: nisi petrus ap̄iat. **S**cōz
aut̄ sacerdotiū q̄ sup̄ius dicebatur
sacerdotiū magnus inchoauit in s̄a-
ctis apl̄is q̄z ip̄sis p̄mo date sunt
claves vt sup̄a visum fuit. vñ pau-
lus apl̄s de seipso ⁊ alijs loquens
ait. Mos p̄mitias sp̄s hēntes glo-
i. sp̄m sanctū hēntes ⁊ t̄pe p̄us ⁊ ce-
teris habūdantius. Ipsi enī fuerūt
p̄mi fundatores ecclie q̄z doctrinis
⁊ exēplis: ⁊ etiā effusione sanguinis
plantauerūt. pp̄ qd̄ p̄ueniēter scā
ecclesia aplicā nūcupat. I. p̄ncipa-
liter a sūmo xp̄o quē sūmus ⁊ ver⁹
apl̄s. Nam ⁊ apl̄s interpretatur mis-
sus. Ip̄se de ip̄so dicit in Jo. Sicut
misi me p̄r ⁊ ego mitto vos. Isti at̄
sancti apl̄i p̄ xp̄m in mediate nō so-
lum p̄secuti sunt sacerdotiū maius
vt sup̄ dictū est: sed etiā p̄secuti sūt
p̄ncipatū ⁊ p̄lationem iuxta illō
ps. Cōstitues eos p̄ncipes sup̄ oēs
terrā ⁊ nimis honorati sūt amici tui

deus: nimis confortatus est pncipat⁹
eor⁹. Sup quo vbo dicit glo. q² fa/
cti p⁹duces et pastores eccle^{ie}. Suc/
cessores ergo ap⁹lo⁹ sunt sacerdo/
tes maiores vel p⁹iarche: p⁹mates
archiepi et epi. Nec ppositu variat
si taliu dignitatu distinctio t⁹poze
ap⁹lo⁹ non fuerit: nec etiam noia di/
gnitatu: q² no oportebat tuc in ec/
clesia pmitiua tanta varietatem di/
gnitatu existere: quata pnter fie/
ri oportuit sp⁹. i. directioe et magi/
sterio ecclesia augmetata et dilata/
ta: vt sicut vna coitas excedit alia
et coitas puincie coitate ciuitatis: et
coitas regni coitate puincie: et cois/
tas totius mudi coitate regni. Sic
et vna potestas fm quada ordinē
excedit alia et includit: vt sit ordo i
ptatibus: fm q² est ordo in reb⁹. Mi/
hilomin⁹ tñ lz no oportebat dare ta/
tam diuersitate et varietate in cais
quata dam⁹ in effectib⁹: nec in p⁹/
cipijs q²ta dam⁹ in hijs que ex p⁹/
cipijs descendut. vniuersalez tamē
ecclesiam fm totu suu ambituz in ta/
li successione ordinare debem⁹: ga/
vna est ecclesia vetex et moderno/
rum. Vnde glo. sup illo verbo ad
hebreos. xij. accessistis ad ecclesiam
pmitiuoz. i. ap⁹lo⁹ qui primi credi/
derut: et quoz fidei alij adiuncti sut
et succedunt. Et ideo qcuqz adiu/
cti sunt fidei seu administratioi eo/
rum que sunt fidei. modo debito et
ordinato ponedi sut in numero suc

cessorum. oēs ergo sacerdotes ma/
iores ponedi sunt successores ap⁹lo/
rum. Et vlr omnes principes et p⁹/
lati ecclesie: qui etiā sacerdotes no
sunt: q² lz tales non succedat eis in
tali ptate ordinis que respicit cor/
pus xpi. veruz succedunt tñ eis in
ptate iurisdictionis in spūalib⁹ que
respicit cor⁹ p⁹ xpi mysticu: q² pot di/
ci nobilior q² illa et supior. Vñ et ar/
chidiacon⁹ pp iurisdictionem ē supra
archiepsbz et cardinalis: dyacon⁹
supra ep⁹m no cardinalē: q² aliq² mō
ptatem iurisdictionis nobiliori mō hz
tanq² p⁹ior xpi vicario et dñō p⁹/
cipali. Nec obstare v⁹ si dicatur q²
ptas sacerdotalis sit nobilior ex eo
q² recipit cor⁹ p⁹ xpi veru. qm supra
ipm no hz iudiciaria ptatez: s³ solu
cuiusda ministerij inplatioe vboz
quoz virtute fit bñ dicta trāsubstā/
tatio vel etiam posset dici q² licet
quatum ad aliō et fm quid ptas or/
dinis sit nobilior q² ptas tñ iurisdic/
tionis in spūalibus per que aliquis
fit iudex supra corpus xpi mysticu
simpliciter nobilior ē. Sic ergo v⁹
dicēdu q² no solu sacerdotes maio/
res: s³ et diaconi cardinales q² sunt
principes et p⁹lati eccle^{ie} sint succes/
sores ap⁹lo⁹: q² lz non succedant in
tali ordine: succedut tamē in p⁹nci/
patu et platōe. Nō enī videt⁹ p⁹grue/
dictu q² diaconi cardinales q² no s³t
epi et non succedant aplis: cum ta/
le collegium cardinaliu specialis

b iij

sime representet collegiū ap̄lorum:
vt sūmus pontifex sit, inter eos: q̄si
xp̄s iter ap̄los: q̄ vicarius magni
ap̄li xp̄i: p̄pter qd̄ ⁊ ap̄licus noīaf.
En numero etiā taliū succeden
tiū cōuenienter poni possunt omēs
abbates ⁊ p̄ores qui verā p̄siden
tiam hēnt cuiuscūq̄ status ⁊ cōdi
tionis existant. dūmodo v̄o prela
ti dici possint: qui etiā in tantū defi
cient a talisuccessione: inquātuz de
ficient a vera p̄latione: vt taliū p̄
scidentie quātum ad aliquas reli
giones: aliquādo magis dicantur
q̄dam obedientie q̄z vere p̄lationes
Quod quō ⁊ in quibus contingat
magis declarare nō ptinet ad pre
sentē tractatū. **S**ed vltimo di
cendum ē de. lxxij. discipulis: qui a
xp̄o designati sūt in adiutoriū apo
stolorum ⁊ in fauorē ⁊ in utilitatez
pleb. iuxta illd̄ Luc. x. post hoc at
designauit dñs: ⁊ alios. lxxij. ⁊ mi
sit eos binos ante faciem suā: qui
bus succedunt oēs sacerdotes seu
minores p̄byteri qui etiāz sup̄ius
magni sacerdotes dicebant in cō
paratione ad sacerdotes legis na
ture ⁊ legis moſayce. Sub quo eti
am sacerdotio cōprehēdi d̄z oīs ec
clesiastic⁹ ordo q̄ ad talē sacerdoti
um ordinat⁹: ⁊ per p̄ns oēs sic ordi
nati ad talē ministeriū: q̄z gl̄z ordo
vel ē sacerdotalis vel h̄z attributi
onem ad ip̄z cuius gr̄a ē ⁊ ei subser
uit sicut ars inferior sup̄iori. i. i. n.

lxxij. discipulis succedunt solū sa
cerdotes curati: vt q̄dez vident⁹ di
cere vel v̄lr oēs p̄sb̄i ⁊ omnes cle
rici q̄ curā aīarū hēre p̄nt ⁊ hēnt dū
modo veri prelati nō sint sicut po
nunt aliq̄ ⁊ magni: dicendū ē decu
ratis ⁊ archidiaconis. illi q̄ solū hēnt ali
quas subministratiōes sub ep̄is: q̄
pprie loq̄ndo p̄lati nō sunt: q̄ ma
gis se hēnt ad ep̄os sicut balini ⁊ p̄
positi se hēnt ad regez quā se hēant
sicut p̄lati ad p̄latos sup̄iores. ⁊ pp̄
xxi. q. i. d̄z oīb⁹ p̄sb̄is ⁊ diaconib⁹
vt nihil absq̄z p̄pi ep̄i licētia agāt.
⁊ q̄ sic v̄lr oēs tales p̄sb̄i succedāt
lxxij. discipulis sc̄i ⁊ glo. cōiter di
cunt nullā vel paucā mentionē fa
ciētes de curatis: q̄ nec curati aliq̄
fuerūt tpe xp̄i: nec ēt forte tpe ap̄loz
v̄n glo. sunt illd̄. Qd̄cūq̄z ligaueris
⁊ t̄. h̄ soluedi atq̄z ligādi pt̄as q̄z uis
soli petro: videat⁹ data a dño. tñ ēt
ceteris ap̄lis datur: ⁊ ita nūc ep̄is:
ac ēt p̄sb̄is vniuerse ecclie. Et sc̄us
cirillus exponēs illud. i. Dost h̄ aut
designauit ⁊ t̄. sicut. xij. ap̄los for
mam p̄sb̄ioz. i. formāz sc̄di ordinis
dixisse. Sicut ēt ⁊ oēs sancti ⁊ expo
sitores de tali successione loquētes
semp̄ circūloquūtur eam p̄ p̄sb̄ros
minores siue p̄ p̄sb̄ros sc̄di ordinis
in q̄ satis sufficienter inuif: q̄ tales
successionem non debem⁹ p̄cise ad
curatos applicare sicut aliq̄ faciunt.

De p̄mo tractatu deā sufficiāt,

Quod dictum est de potestate ecclesiastica in cōi: restat in hō scō tractatu aliqua dicere de potestate xpi vicarij seu summi pontificis magis in speciali.

Caplm. i. in quo ostenditur qd sicut una est ecclesia: ita unus est xpi vicarius qui vniuersaliter ecclesie preest.

Caplm. ii. in quo ostenditur qd talis xpi vicarius vltis pontifex est: nō solum rōne orbis. sed etiā rōne vrbis.

Caplm. iii. in quo ostenditur qd potestas spūalis cuius apicē in vlti ecclesia summi pontifex precepit potestatem temporalem: nō solum dignitate: sed et tpe et causalitate.

Caplm. iiii. in quo in cōi ostenditur qd summi pontificis potestas se extendit ad spūalia et temporalia.

Caplm. v. in quo spūaliter probatur qd summus pontifex plenā potestatem habet in spūalibus.

Caplm. vi. in quo ostenditur qd summus pontifex etiā in temporalibus habet plenitudinem potestatis.

Caplm. vii. in quo adducuntur aliqua motiua nitentium probare qd summus pontifex plenā potestatem non habet in temporalibus.

Caplm. viii. in quo soluntur rationes et motiua intentiū probare qd summus pontifex in temporalibus nō habet plenitudinem potestatis.

Caplm. ix. in quo spūaliter ostenditur qd quilibet rex seu princeps tempore

ralis cuiuscūq; status et cōditionis existat nō solū in spūalibus: sed etiam in temporalibus subditus est: et esse debet summo pontifici.

Caplm. x. et vltimū in quo ponitur epistola cōstantini directa vniuersali ecclesie ex qua plura euidē dentiora fienter qm alijs capitulis dicta sunt.

Caplm. xi. in quo ostenditur qd sicut est una ecclesia: ita est vnus vicarius xpi qui vniuersali ecclesie preest.

Secundum quod ait beatus Dionysius vltio caplo de di. no. Non est multitudo nō participant vno: s; que

sunt multa partibus sunt vnum toto: q sunt multa accidentibus sunt vnum subiecto que sunt multa: numero sunt vnum specie: et q sunt multa specie sunt vnum numero genere: et q sunt multa processibus sunt vnum principio. Sicut ergo totum vniuersum non dicitur vnum per aliquam vnā formam: sicut vnus homo dicitur vnus vnitatem suppositi et vnitatem forme sed dicitur vnum vnitatem ordinis et vnitatem ipsius principis dei qui totius mundi est finis et principium: quia sicut omnia producuntur ab eo sicut a principio. ita omnia

reducuntur in ipsum sicut in finem
propter quod bene dixerunt phiso.
q̄ sicut vnus ē princeps: ita ⁊ vn⁹
dicitur p̄ncipat⁹. **I**tem aut multo
magis veritatē h̄z in sancta eccle/
sia: q̄ ⁊ ip̄m nomen insinuat. **N**ā ec/
clesia conuocatio dī: vt dicit Ysi/
do. i. li. de regimine officiorum. i. di/
uersarū p̄sonarum: in vnū vocatio
¶ Que eccle p̄rio p̄t dici vna vni/
tate cōfirmitatis: s̄m dona gratie i/
q̄bus conformant ecclesie mēbra ⁊
maxie in virtutib⁹ theoloycis. s. in
fide spe ⁊ caritate. Omnia enī ec/
clesie membra: idē credunt: idē spe/
rant: ⁊ idem diligunt: ⁊ circa ea/
dem opa. s. fidei ⁊ caritatis exerci/
tari debēt. **¶** Unde eadē p̄cepta eadē
sacramenta que sunt vasa gr̄e eadē
consilia: ⁊ idem diuin⁹ cultus omī/
bus fidelibus p̄ponuntur propter
q̄d bene scriptū est in Act. q̄ multi/
tudinis credentium erat aīa vna ⁊
cor vnum in deo. Quod nō puenit
dicere de hereticoz conuenticulis
que diuerse sunt diuersa ⁊ cōtraria
oppinātes ⁊ diuersos ritus: ⁊ sup/
stitutiones hēnt vnde ⁊ heretici dicti
sunt quasi diuīsi ⁊ hoc non in meri/
to: q̄ s̄m sanctos ⁊ p̄hos bonoz cō/
tingit vno modo: malū aut multis
modis. **N**ā signum vno mō attingi/
tur ⁊ multipliciter deriuat a signo
¶ **N**otest etiā dici secūdo sancta
ecclesia vna vnitatē ordinis q̄ ha/
bent mēbra eccle inuicem ⁊ respe/

ctu finis. **N**am sicut in corpore nālī
diuersa sunt mēbra. **N**on eundem
actū habētia vnum. tamē est corp⁹
ex eis compactū: ut ponit ap̄lus. j.
ad cor. xij. que q̄dem membra sibi
diuersimode subseruiunt: vt idem
ap̄ls dicit: q̄ non pōt oculus dice/
re manū opa tua: non indigeo aut
iterum caput pedib⁹ non estis mi/
hi necessarij: oculus enim indiget
manū etiā ad ipsum videre: q̄ ni/
si purgaretur a manu: multotiens
impediret a visu. **M**anus etiā in/
diget oculo ad suum finē. Sic etiā
suo mō arbitrari debemus in cor/
pore xp̄i mīstico q̄ est corp⁹ eccle/
sie ⁊ est vnū per gratiam: quia oēs
nos sicut dicit ap̄ls in eodem lib. ⁊
ca. In vno spū vnum corpus. cuius
corporis caput est xp̄s. **E**t mēbra
in hoc corpore sunt diuersi fideles
hēntes diuersa officia: q̄ s̄m q̄d di/
cit idem ap̄ls ephe. iij. Quosdam
dedit ap̄los: quosdā p̄phas: ⁊ ali/
os euangelistas: alios pastores ⁊
doctores: ad consumationē scōz. i.
perfectionem in opus ministerij i/
edificatōem corporis xp̄i. Que mē/
bra inuicem s̄m q̄ diuersas grati/
as a deo datas se iuuare ⁊ p̄tege/
re debent. Sicut videm⁹ membra
facere in corpe naturali. Quia ocu/
lus qui pollet acumiē: visus viget
sibi ⁊ manu. **I**des autē q̄ videt po/
tentia gressiua ⁊ deficit in viuendo
seip̄m portat ⁊ alia membra: sicut

et manus purgat pedē et oculū. Sic etiam suo modo est in unitate sancte ecclesie. Quia caput est princeps siue prelatus. Unde plati et principes dicti sunt capita populorum. Quia possunt dici sapientes siue doctores qui debent alios illuminare. Quia sunt milites siue defensores ecclesie. Pedes possunt populares siue simplices et rudes: qui etiam debent sua diuersa officia exercere ad utilitatem corporis mystici ecclesie.

Est tamen quedam brevis similitudo et dissimilitudo attendenda inter membra corporis christi mystici: et membra corporis naturalis. Nam similitudo est in hoc: quod sicut membrum corporis naturalis salutis et vita esse non potest: nisi vere et non equivoce tamen maneat in corporis unitate: quia membrum aridum: et si coniungatur corpori naturali secundum continuitatem: non tamen coniungitur ei secundum influxum vite et virtutis: sicut etiam unitati corporis mystici ecclesie quam plures coniuncti sunt continuitate conuersationis exterioris: qui tamen a christo capite: et sua ecclesia influxum vite et salutis non recipiunt: quia non manent in radice caritatis et gratie: propter quod propter aliquod dicti sunt membra ecclesie: numero et merito sicut fideles uiuentes spiritualiter in gratia que est uita anime sicut suo modo: anima est uita corporis. Alii autem sunt membra ecclesie numero tamen: sed non merito: sicut

iacentes in peccato mortali: habent fidem informem: que fides ad salutem parum proficit nisi per caritatem formetur. Sed alij nec merito: nec etiam numero debent dici membra ecclesie: sicut pagani et infideles: qui omnino nullam fidem habent.

Dissimilitudo autem potest attendi in hoc quod omnia membra corporis naturalis sunt simul secundum tempus membra autem corporis ecclesie non sunt simul secundum tempus sed successiue continue generantur: quia generatio preterijt: et generatio aduenit quousque impleatur numerus filiorum dei predestinatus in ydeis eternis. Sed ad principale propositum redeundo dicatur quod sancta ecclesia est una: sicut unum corpus ex multis membris: et sic unum totum ex multis partibus: que etiam omnia membra dicuntur unum non solum per istum ordinem quem habet inter se: sed etiam per ordinem quem habet per gratiam ad unum finem quem intendunt et ad quem ordinantur qui est beatus, tudo eterna.

Notest etiam tertio dici sancta ecclesia una unitate efficientis et regulantis: scilicet ipsius christi qui eam plantauit et ordinauit non solum secundum diuinam naturam. sed etiam secundum humanam: secundum quam factus est uia omnibus fidelibus tendendi in deum qui eam etiam continue regit et dirigit

per successores suos. Nam qz suaz
corporalem p̄sentiam subtrahitur
erata suis fidelibz expediens erat
vt alicui vni p̄mitteret ecclesie vni
uersale regimen: qz ecclesiam rege
ret loco z vice sui. Idic autem fuit
petrus: z in petro cōmissum ē regi
men omnibz successoribus: quia ta
lis p̄tās similis z equalis in succes
soribus continuata est: z continua
bitur per dei gr̄am vsqz in diem iu
dicii. Qui ego pro te rogaui patrē
dicit dñs: ut non deficiat fides tua
qui perfecte in omnibz exauditura
est pro sui reuerētia: vt s̄m hoc cō
grue vbum christi ad vniuersales
ecclesiam. Ego vobiscū sum omni
bus diebz vsqz ad cōsumationē secu
li: exponi possit pro successoribz su
is: qz qui per alium facit per seipm
facere videtur. Quilibet enim suc
cessor: licz non sit idem s̄m p̄sonam
pōt tñ dici idem s̄m potentia. Et
benedixit vsqz ad cōsumationē se
culi: qz deinceps tales successores
necessarij non erūt. Vnde ergo di
ctum ē qz sicut vna ecclesia: ita vn⁹
est ei⁹ pastor: ita qz sicut in vno spe
ciali populo alicuius particularis
ecclesie requiritur vn⁹ episcopus
qui sit illius populi caput: ita in to
to populo xp̄iano requiritur vnus
qz sit totius vniuersalis ecclesie ca
put. Et hoc est ille qui s̄m Ber. pa
ret super terram nō habet: sed oēs
sibi subsunt iure diuino s̄m qz in se

quentibus capitulis magis appa
rebit. vna ergo ē ecclesia z vn⁹ epi
scopus. vna est sponsa: z vnus est
sponsus: significata cōuenienter p
tunicam in consutilem que diuisa
non fuit. Ex qua vnitae z etiam
ordine debito seruato resultat ipsi
us ecclesie miraculis fortitudo: qa
omnis virtus magis vnita z ordi
nata fortior est seipā dispersa: pro
pter qz in canf dicitur. Fortis z ter
ribilis: vt castrorū acies ordinata:
ita qz cōtra eam nunq̄ poterūt por
te inferi preualere. vt scribit Adā
the. xvj. vt per portas inferi intelli
gantur hereticorū doctrine: s̄m qd
exponit glo. qz hoies a via verita
tis nituntur se ducere: vt tandē ad
inferos diducantur.

Eapl̄m. ij. in quo ostenditur qz
talis xp̄i vicarius vniuersalis pō
tifex est non solum ratione orbis:
sed etiā ratione vr̄bis.

Ex multis ante dictis sa
tis patere pōt qz xp̄i vi
carius z petri successor
totius orbis ē vniuer
salis pontifex. Nam petro vniuer
saliter dictū est a xp̄o sequere me.
Qd̄ itelligēdū est nō solū de genē
martirij: s̄z et de successiōe magiste
rij. nā andreas z p̄les alij secuti sūt
ip̄z i crucifixiōe: s̄z solū i petz sibi s̄
stituit i officio maḡrij. vñ glo. expo
nēs h̄ vbum dicit. Qd̄ in hoc qz dixit
dñs petro. sequere me: cūctorū fide

liū ipm magrū instituit. Sibi etia
spūaliter ē dñm: pasce oues meas
et pasce agnos meos: nō has oues
vel illas: nec hos agnos: vel illos
s; simplr oues et agnos. Exponēt
crisostom⁹ ait. ¶ Pasce oues meas
i. loco meo pposit⁹ et cap⁹ esto frū
et feruētes amorē qz dicebas te hēre
in me q aiaz tuā p me ponerēs: nūc
vice mei: pone p ouib⁹. qd ego oliz
q tibi pmissa: nūc corā oibus frī/
bus a firmo: vt et ipsi te in loco mei
assumentes: vbiqz frarū te et in tuo
trono sedētes pdicēt et pfirmāt: qte
nus natiōes p orbē sic me a pte: sic
et te vice mei recipient ordine obe
diētie: et euāgelij auctoritate. Quā
tūcunqz g vicarius xpī diuersas ec
clesias mediātib⁹ alijs pastoribus
regat et gubernet: nihilomin⁹ tñ in
mediatū regimē sup qzlibet exerce
re pōt: qz sic alios assumit in pre so
licitudis q nihil depit de plenitu
dine ptātis. Qd satis pfiguratū di
ci pōt in nauigatiōe discipulorū cupi
entiū ad xpm puenire q appebat in
litoze: qz sciens petr⁹ qz dñs est in
mare se misit alijs discipulis certis
et determinatis nauigijs puenienti
bus q signū fuisse v; virilis ponti
fici petri q nō nauē vnā: vt ceteri q
qz suā: sed seculū ipm suscepit gu
bernādū. Adare enī seculū est. per
naues aut pculares ecclie contra
tes itelligi pnt. Ipse ergo solus sū
mus pontifex d; qz vlr ipse solus

se pontē fecit inf dñū et vniuersum
pplm xpianū: ppter qd signāter no
tat Crisostom⁹ q dñs dans clauē
petro dixit. Quodcunqz ligaueris
sup terrā erit ligatum et in celis: vt
d; Math. xvi. Dans aut ptātem
alijs aplis: nō dixit in celis: sed i ce
lo vno: vt apparet Math. xviii. et
hoc protato: qz alij apli nō sunt tan
te pfectionis sicut petr⁹. Et qz pre
cessor et successor sunt pares in offi
cio et ptāte: l; possint esse dispares
i vita et merito: si ptās xpī erat vni
uersalis et excelebat ptātē aliorū
aploz: qz pnceps aploz pstitutus
est: sic et ptās successorū excedit vi
rilitate et dignitate ptātem oium p
latoz aplis succedentiū. vñ et ipse
solus p quādam anthonomasiam
aplicus d; qz ab aplis inchoata: et
p ipsos gubernata et ordinata: et v
qz ad mūdi fīmos vbo pdictas ex
tensa: qz in oēm terrā exiuit sonus
eorū et in fines orbis terre verba eo
rum. ¶ Sed ad videndū psequen
ter q summus pontifex nō solū pp
orbem: s; etiā ppter vbez vlis vi
carius dici debeat: distinguendo ē
de vli ecclesia. ¶ Quia vno mō
vli ecclesia dici pōt q pstat ex oi
bus particularib⁹ ecclesijs fm quē
modū loqtur Aug. xij. de ciui. dei
ca. xi. oñdēs q sicut vniuersa mors
pstat ex oib⁹ mortibus v; ex morte
corpis cū corp⁹ puat aia: et ex mor
te aie cū a corpore sepata punitur:

et ex morte totius hominis quam dicitur secunda
mors ex qua nulla est posterior. Et
hanc triplicem mortem deus promina-
tus est homini sub uno nomine mortis cum
dixit morte moriemini etc. **T** Sic
et vniuersalis ecclesia dicitur quod consistat
ex omnibus ecclesiis particularibus acce-
ptis secundum quem modum loquitur apostolus cum
dicit. instantia mea quotidiana so-
licitudo omnium ecclesiarum: et secundum hanc
acceptationem ecclesia romana: non est
vniuersalis ecclesia: sed principalis ec-
clesie prima videlicet et principalis: quia
in mea plenitudo potestatis existit. Ad
ceteras autem particulares ecclesias
aliqua pars plenitudinis deriuatur.
T Sed alio modo dicitur vniuersalis eccle-
sia illa que sub se continet vniuersas
ecclesias: et hoc modo romana ec-
clesia est ecclesia vniuersalis: quia sub se con-
tinet alias ecclesias quas habet dirigere
et ordinare. unde et ipsa sola pri-
uilegia singularis dignitatis cete-
ris ecclesiis est prelatum. Ita quod sicut
deus dicitur vniuersis dominus: quia vniuersa sub
eo continentur: ita romana ecclesia di-
citur vniuersalis ecclesia: quia continet sub se
ecclesias vniuersas. Et sicut eius
episcopus pater eius est et pastor omnium pa-
storum. Ita romana ecclesia mater
est et caput omnium ecclesiarum. Nec est
illa romana ecclesia: que secundum ciril-
lum in libro taurox nunquam de aliquo
errore veretur data fuit: sicut alie
quod plures ecclesie sunt stabilita manens
ipponit silentium et obturat ora omnium

hereticorum. Unde ergo dictum est quod
non solum ratione orbis summus ponti-
fex dici debet vniuersalis vicarius.
Quod bene ostendit gelladius pertra-
ctans de pontificatu et morte beatorum
apostolorum petri et pauli. Sancta inquit
mater romana ecclesia nullis synodi-
chis constituta: ceteris ecclesiis prela-
ta est: sed euangelica voce domini et sal-
uatoris nostri preceptum obtinuit dicens
Tu es petrus et super hanc petram edi-
ficabo ecclesiam meam: cui data est so-
cietas beati pauli apostoli. qui non
diuerso: ut heretici garriunt: sed in
vno tempore eodemque die in urbe roma-
na cum petro sub cesare nerone ago-
nizans coronatus est et pariter predictam
ecclesiam romanam christo domino consecra-
uerunt: ac ceteris urbibus in vniuer-
so mundo sua corporali presentia: ac ve-
nerando triumpho pretrulerunt. Idcirco
tanto et romana sedes prior est omni se-
de dignitate. Item antiochena sedes
prior sit tempore. Immo non solum iure
diuino: sed etiam humano quod est expressum
suum et quodam modo declarati-
uum diuini iuris romana ecclesia
caput est omnium ecclesiarum. Talem
enim legem Constantinus imperator qui
tunc tenebat monarchiam impii in
sui conuersione edidit et promulgauit
quod sicut imperator romanus caput erat
totius imperii sicut romanus ponti-
fex caput ab vniuersis episcopis ha-
beretur.

Capitulum. iij. in quo agitur quod pote-

stas spiritualis: cuius apicez in vli
ecclesia t3 summ' pontifex pcedit
ptatem tpalem non solū dignitate
sed etiā tempore 7 causalitate.

Quod ptas spūalis fu
erit pōr tpe ptate tpa/
li appere possit. ¶ Dñō
in lege nature ante di
luuū in quo tēpore de rege aliquo
nulla fit mentio: nec q̄tum ad nomē
nec quātuz ad rem. Unde tamē fit
mentio de re: q̄ est sacerdotiū: q̄ le
gitur de abel qui fuit ī pncipio hu
mani generis qđ obtulit dñō de p
mo genitis gregis sui. ¶ Post dilu
uium vero de re: que est sacerdoti
um statiz fit mentio: ante q̄ fiat mē
tio de rege: nec de regno. vñ statiz
cū egressus est noe d̄ archa cū vxo
re 7 filiis eius legimur q̄ edifica
uit noe altare dñō: 7 tollens de cū
ctis peccozib' 7 volucris mun/
di obtulit olocasta sup altare: 7
odoratus est dñs odorem suauita
tis. ¶ Sed regnū videtur incepit
se in nembroth qui post mltas ge
neratiōes post diluuium descēdit
de stirpe noe. I3 ipse vere 7 proprie
rex dici non posset: q̄ eius regnuz
legitimum non fuit: sed magis per
quādam vsurpationē 7 inuasionē.
¶ Unde legitur gene. x. q̄ ipse ince
pit esse potens in terra: 7 q̄ pnci
pium regni ei' fuit in babilone per
inuasionē. vnde dicebat robustus
venator hoīuz coram dñō. i. exter/
minator 7 oppressor amore domi/
nandi.

¶ Quod regna fm Augu. in
lib. de ci. dei propria regna dici nō
debent: sed magis quedam magna
latrocinia. Sed quātum ad diuinā
institutionem attinet: non solum sa
cerdotium precessit regnuz: siue sa
cerdotes reges. Sed etiā potestas
regia spiritualis precessit potesta
tem regiā temporalē: vt distingua
mus inter potestatem sacerdotā
lem: 7 potestatem regiā spūalem: si
cut distingimus suo modo iter po
testatem ordinis 7 ptatem iurisdic
tionis: quia habētes ptatem iudi
candi seu iurisdictionis in spiritua
libus non minus pprie dicunt ha
bere potestatem regiam: nec min'
proprie dicunt reges q̄ habentes
ptatem in temporalib'. Immo tā
to verius dicunt reges quāto re
gimen in spiritualib' excellentius
7 dignius est quā regimen in tem
poralibus. ¶ Aaron ergo qui nō
solum sacerdos erat: sed etiā prā
tem talem regiā spūalē aliquo mo
do habebat: q̄ ei' erat iudicare de
q̄busdam spūalib': vel de q̄busdā
que erant figura spūalium sicut di
scernere inter leprā 7 leprā: 7 iudi
care inter mundū 7 imundū: 7 alia
huiusmōi multis ānis pcessit saul ē
qui fuit prim' rex israelitarū. ¶ Vñ
Ysidorus in lib. de personis eccle
siasticis in titulu sacerdotij. Aaron
fuit quāquā Melchisadech prior

obtulerit sacrificiū. Etia post hūc
Abraam Ysaac ⁊ Jacob. Sed isti
spontanea volūtate nō sacerdotar/
li auctoritate fecerūt ista. Ceteruz
Aaron prim⁹ in lege sacerdotale
nomē accepit primusq; pontificali
stola indutus victimas obtulit iu
bente dñō: ac loquēte ad Moyses
tolle aaron ⁊ filio eius. ¶ In lege
vō euāgelica simul fuit sacerdotiū
cū ptāte regia spūali: ⁊ et tpali q̄tū
ad rē. l; nō q̄tū ad ipsi⁹ vsū: q; vsū
ptātis tpalis: nec xp̄us: nec et apli
ex certis cāis exercere voluerūt q̄
infra dicent. ¶ Sed q; ptās spūa
lis sit pōr dignitate ptāte tpali mul
tipliciter pbari pōt. ¶ Et primo
rōne obiecti: q; sicut spūs nobilior
ex corpore: ⁊ spūalia nobiliora cor
poralibus: ita ptās spūalib⁹ digni
or est ptāte tpali. ¶ Hoc etiam p
bari pōt rōne finis: q; finis ad quē
ordinat ptās temporalis sunt vtu
tes ⁊ beatitudo q̄ acqri pnt ex pu
ris naturalib⁹: q; finis ⁊ principal
intentio cui⁹ 3 legislatoris d; esse
ciues bonos facere ⁊ eos ad virtu
tem inducere. Sed finis ad quē or
dinat ptās spūalis: sunt uirtutes ⁊
bitudo super nālis ad quā venire
nō possumus ex puris naturalib⁹.
Quanto ergo finis nobilior fine tā
to ptās spūalis nobilior ptāte tpa
li. ppter q; bene dictum est. xcvi.
di. c. duo quippe sunt. nō tā; p̄cio
sius est aurū plūbo: q; regia ptāte

ordo sacerdotalis ē altior. Et hūc
duplicem modū pōritatis siml po
nit Hugo de sacris lib. ij. parte. ij.
vbi dicit. Qd aut spūalis ptās q̄
tum ad diuinas institutiōes p̄tinet
sic prior tpe ⁊ maior terrena digni
tate in illo antiquo veteris testiū
p̄positio aperte declarat. vbi pmū
a deo sacerdotiū institutū est. ¶ Do
stea nō sacerdotiū iubente deo re
galis ptās est ordinata. ¶ Sed q;
tertio ptās spūalis sit pōr ptāte tē
porali causalitate pbari pōt: q; ab
illa dependet sicut a cā efficiente:
⁊ sic a cā finali: ⁊ aliquo modo sicut
cā formali. ¶ Dimū apparet q;
si ptās tpalis d; esse iusta ⁊ legiti
ma: vel est cōiuncta spūali in eadē
p̄sona: vel est instituta cōpletive:
⁊ approbatiue p ptātem spūalem:
vñ ptās que tpalis est apud infide
les legitima nō d; q; per spūalem
ptātem nō est ratificata ⁊ approba
ta. Sicut etiā ⁊ ipsorū m̄monium
l; sit aliquāl; verū: nō tñ dicif per
fectū ⁊ ratū: q; indiget ratificatiōe
⁊ approbatiōe per spūalem ptāte;
Et hoc est qd dicit Hugo d; sancto
victore: spūalis ptās terrenā ptā
tem instituere h; vt sit: ⁊ iudicare
si bona nō sit. ¶ Dependet etiam
ptās tpalis a ptāte spiritali sicut
a cā finali: q; cū finis tpalis ptātis
sit nālis felicitas: ordiari debet ad
finem ptātis spūalis q̄ est felicitas
sup nālis. Et iō potestas tpalis est

propter spiritualem sicut propter suum finem
Sicut enim videmus in artibus quod mili-
tarius est finis frenefacti est pro tanto
quod finis frenefactiue ordinatur ad fi-
nem militaris. Si ergo et in propo-
sitione spiritualis finis est potestatis tempo-
ralis: quod sicut finis ad finem sic potestas a-
potestate ordinatur. ¶ Dependet etiam
tertio potestas temporalis a potestate spirituali ali-
quo modo sicut a causa formali quod per
ipsam efficitur et formatur: ut sicut lux
dicitur forma coloris: quod color non potest
mouere visum nec suum actum exerce-
re sine luce exteriori: et caritas etiam
dicitur forma aliarum virtutum: non quod
sic forma inheretis: sed quod alie virtu-
tes sine ea debitum et meritorium actum
exercere non possunt. Sicut et nec tempo-
ralis potestas debite legitime suum actum
exercere potest: nisi prius sit formata et
ratificata per spiritualem potestatem. Et hic
est quod in signum approbationis et ra-
tificationis reges a pontificibus in-
unguntur. Unde ergo dictum est quod spiri-
tualis potestas non solum tempore et dignitate
sed etiam causalitate precedit tempo-
ralem potestatem.

¶ Capitulum. iiii. in quo in com-
muni potestas summi pontificis se exten-
dit ad spiritualia et temporalia.

¶ In quodam vultu videatur
quod potestas summi pontificis se extendat ad spi-
ritualia et temporalia promittenda est primo distinctio istarum du-
arum potestatum. Quam distinctionem

aliqui sumunt ex dupla propositione. scilicet
clericorum et laycorum. Nam multitu-
do ut dicunt: sine vniuersitas christiana
norum habet duo latera. latus dextrum
quod est clericorum: et latus sinistrum quod
est laycorum. ¶ Primum latus habet respectum potestatis
spiritualis quam dirigunt habere illi qui hijs pertinent
ad spiritualem vitam. Sed sinistrum latus
quod est laycorum respicere habet potestatem
temporalis quam habet in terrenis et tempo-
ralibus dirigere et illa ministrare
potestas ergo spiritualis preest clericis et tem-
poralis laycis. ¶ Sed hoc non vi-
detur vsque quaque sufficienter dictum
quod licet clerici quodam spirituali modo
sint sub spirituali potestate eo quod ipsam
pertinet ordinare et determinare ea que
spirituali vite conueniunt: layci ta-
men etiam spirituali potestati debent
esse subiecti et maxime in causis spiri-
tualibus que sunt potiores temporalibus
Nam eo ipso quod potestas temporalis
preexistit in spirituali: sicut virtus in-
ferior in superiori: ut infra magis vi-
debitur. Quicunque sunt sub potesta-
te temporalis. sunt etiam et sub spiri-
tuali licet non e converso. Nam sub spiri-
tuali sunt tam clerici quam layci. licet clerici
spiritualius: quod spiritualiter electi sunt in
sortem domini. Sub temporalis tamen solum sunt
layci: nec hijs sub sunt potestati temporalis que
admodum ad omnia: quod in spiritualibus si subie-
cti et ponti spirituali: nec etiam omnia
tempora sunt sub potestate temporalis:
quod non ecclesiastica beneficia: nec
etiam illa omnia que ecclesijs quocumque

modo debito acquisita sūt. **E**t ideo cōuenientius accipit harū duarū potestātū distinctio ex dupla vita. scilicet spirituali et tēporali. Nam ad potestatē spūalem pertinent ea q̄ spirituali vite. attribuunt. Ad tēporalem autē illa que ad terrenā vitam pertinent. Dicī autem vita spiritualis qua aīa uiuit ex deo p gratiaz. Sed tēporalis qua anima uiuit ex corpore: q̄ sic anima est vita corporis: ita deus ē vita anime. Non tamē talis distinctio sic precise est accipienda q̄n potestas spiritalis respiciat tēporalia. et etiā potestas tēporalis aliquo mō spūalia q̄ sic potestas spūalis respicit oīa temporalia s̄m directiōis et imperium: ut cōsequēter magis uidebitur sic tēporalis ptās que est intra ecclesiam ministrat tēporalia et ordinat illa seu ordinare debet ad finem spiritualis vite. Abusor enī tēporaliū dici d̄z qui illā nō ordinat ad vitā spiritualem. Nam sicut cognitio. sensibiliūz deseruit cognitioni intelligibiliūz et ordinatur ad eam ita vsus tēporaliūz deseruire debet vite spūali et ordinari ad illaz. Etia pro tanto ut magis dicūt regibus adhibetur vinctio que spiritalitatem designat: et iniungunt i brachijs ad significandū q̄ eorūz ministerium ad finē spiritualis vite pncipaliter ordinari debet. Non tamē per hoc talis potestas dicere

spiritalis: q̄ denominatio debet fieri a fine proximo quē intendunt. Sicut etiā effect⁹ nō denominatur a causa remota: sed a p̄xima nisi acciperemus spūale: put precise diuiditur contra tēporalē: q̄ sic finis talis potestatis spūalis dici possz cū ipsius officium non solū sit gubernare quantum ad corpora et q̄ntum ad res exteriores que vite corporali deseruiunt. Sed specialius sit inducere populum subiectū ad virtutes et ad opera virtuosa q̄ deseruire possunt beatitudini illi que in p̄senti vita naturaliter acquiri potest. Que opera pro tanto spiritali dici possunt: q̄ ad animā pertinent que spiritalis est. Sed accipiendo spirituale illd̄ qd̄ pertinet ad animam nō s̄m sua naturalia: s̄ per gratiam et alia dona que respiciunt beatitudinē super nālem: sic secularis potestas non dicī spiritalis: sed contra ipsam diuiditur. Ipsa enim scdm̄ huiusmodi intendit et intendere d̄z beatitudinēz ad quam perueniri potest per p̄ncipia naturaliter indita: sed potestas spiritalis intendit beatitudinem super naturalem: que parata est homini ex diuina prouidentia. Quia tamē iste due beatitudines: ita se habent q̄ vna ordinatur ad aliam sicut finis secundarius ad finem principalem: necessario oportet q̄ potestas illa que intendit fi

nem secundarij obediat ⁊ obsequa-
tur illi que intendit finem pncipa-
lem: quia sicut finis sub fine: ita po-
testas sub potestate: ⁊ p consequē-
omnia que subduntur sub potesta-
te temporali erunt sub imperio po-
testatis spiritualis: put talia tēpo-
ralia ad spiritualia ordinant ⁊ or-
dinari debent. Ille ergo qui habz
plenum dominiū in corpore misti-
co ecclesie cuiusmodi est summus
pontifex: ⁊ licet in mediate respici-
at spiritualia, tamen quia omnia tē-
poralia ad spiritualia ordinantur:
habebit etiam dominiū in tempo-
ralibus: quia ea que sunt ad finem
debent sumere mensuram ⁊ neces-
sitatē ex ipso fine ex hoc est quod
dicit beatus Bernardus ad cōra-
dum imperatorem. Legi quippe:
omnis anima potestatibus subli-
mioribus subdita sit: ⁊ qui potesta-
ti resistit: dei ordiatōi resistit. Quā-
sententiam cupio vos ⁊ omnibus
modis moueo vos custodire: ⁊ in
exhibenda reuerentia summe ⁊ a-
postolice sedi: ⁊ beati petri succes-
sor: sicut ipsaz vobis vultis ab vni-
uerso seruari imperio. Et glo. sup
illud psalmis. Et nunc reges itel-
ligite erudimini qui iudicatis ter-
ram. dicit q̄ christus hic loquitur
ad reges terre dicens. Et nūc me
constitutorege sicut predixi. Ego
autem constitutus sum ab eo rex.
Nos reges q̄ iudicatis terrā ne cō-

tristemini: s̄z intelligite ⁊ erudini. ex-
pedit. n. vobis vt sub illo scitis a q̄
ē intellectus ⁊ eruditio. Et expedit
vt temere nō deuiamini sic illi q̄ nō
li putant se esse subiectos ⁊ domio
oium seruiatis. i. xpo. Et si. xpo q̄-
re ⁊ eius vicario quem sui loco p-
fecit ecclesie. Et si reges ei obedi-
re debēt quare hij omnis qui qua-
litercunque subsunt regibus. Et
vt sit ad vnum dicere omēs reges
⁊ pontifices cuiuscunque status p-
eminentie existat eius imperio s̄z
duntur: quia omnis potestas ⁊ in
pontificibus: ⁊ in principibus se-
cularibus deriuatur a potestate
christi vicarij. In pontificibus qui-
dem secundum eandem rationem
⁊ secundum eundem agendi mo-
dum. licet non secundum pulchri-
tudinem: quia non assumuntur ad
plenitudinē potestatis: sed ad par-
tem sollicitudinis. Sed in pncipi-
bus secularibus talis potestas de-
riuat magis deficienter: quia in
eis solum est potestas sup tempo-
ralibus: ⁊ est in eis s̄m aliam ratio-
nem ⁊ aliū agendi modum quā sit i
pontifice: vt in sequentis capitulis
magis videbitur. Ad presens au-
tem solum sit vniuersaliter dictuz:
quod potestas summi pontificis
se extendit ad spiritualia ⁊ tem-
poralia. Que absolute intelli-
gitur sic fuisse concessa cum di-
ctum fuit ¶ Petro. ¶ Pasce oues

meas. Et hec ptas lz vna possit sa-
tis cōuenienter dici in xpi vicario
qz cōiter que distinguunt in inferio-
ribus vnica inueniunt in superioribz
dī tñ duplex potestas per respēn-
ad actus diuersos. Nam put exer-
cet actz spūales et administrat spi-
ritualia dī ptas spūalis. put autez
impat cōsultat et dirigit in tpalibus
dī tēporalis. Que duplex ptas p-
figurata dici potest per duo lumina
magna. s. solē et lunam q̄ posuit
deus in firmamēto celi. i. in vniuer-
sali ecclesia: vt per luminare mai-
or p̄est diebz. i. in spūalibz intelli-
gatur ptas spūalis. Sed per lumi-
nare min⁹ q̄ p̄est noctibz. i. in tpali-
bus intelligaz ptatem tēporalē: qz
luna recipit claritatē et sole et ab ip-
so illuminat et pficitur: ita ptas tē-
poralis format et pficitur p spūales
qz nulla ptas secularis vera et pfe-
cta est: nisi ratificetur et probez per
spūales. vnde Hugo de sacris xpi
ane parte. ij. cap. iij. Spūalis ptas
terrenam ptatem instituere habz et
formare: et etiā iudicare si bona nō
fuerit. Qd bñ pfiguratū dici p̄t in
populo isrlitico qui figura erat po-
puli xpiani in quo electionez sūmi
principis et regis nō cōmisit deus
pplo sed sibi reseruauit. vnde in d-
utro. scribit. Cum constitues regē
quē dñs deus tuus elegerit. Hec
aut dei ordinatio in illo pmo decla-
rabatur per pphas aut sacerdotes

a quibz in yngebant aliqui reges
Quare et in nouo testō hic propor-
tionaliter fieri hz p sacerdotes spi-
ritualē ptatem bēntes. **E**st etiā
et hec duplex potestas significata
per duos gladios: de quibz scribi-
tur Luc. xxi. vt per gladiuz extra-
ctum intelligat spūalis quē sūmus
pontifex dz habere ad vsū: sed p
gladium q̄ in vagina remāsit intel-
ligat ptas in tēporalibz quaz hz ad
nutum. Nec per hoc min⁹ perfecte
hz talem gladiū materialē quē hēt
ptas secularis: quia nobilius ē ha-
bere aliqd ad nutum qz ad vsū: si-
cut nobilius est hēre aliqd virtua-
liter qz habere illd formaliter. So-
lum enim ad in vnitioē quē fecit
ptas spūalis monstrando volūta-
tem suam: qz in vnitio actū volun-
tatis dicit et suadendo armorū assū-
ptionem contra maleficos princi-
pi seculari cui materialis gladius
cōmissus est exponēdo etiā diui-
nā legem in qua precipitur malefi-
cos non patieris viuere debet p̄-
ceps secularis arma sumere et gla-
dio materiali vti. Et hoc est quod
dicit Ber. iij. lib. de cōsideratione
loquēs ad Eugenium papam. qui
tu denuo vsurpare gladium tem-
ptas quem semel visus es repone-
re in vaginam. tuus ergo est et ipse
euaginandus. Alioqn si nullo mo-
do ad te pertineret: et id dicentibz
aplis ecce gladij duo s̄ nō rñdisset

dñs satis ē: sed nimis vterq; ergo
ē ecclesie ⁊ spūalis. s. gladius ⁊ ma
terialis. sed his quidem p ecclesia
ille vero ⁊ ab ecclesia exercendus
Ille sacerdotis his militis manu:
sed sane ad nutum sacerdotis ⁊ ad
iussu impatoris.

Eta p̄lm. v. in quo spāliter pba
tur q; summus pontifex plenaz ptā
tem hz in spūalibus.

Nalicer alij q; cunq; pre
lati ecclesie possint di
ci capita suozū aposto
lorū summū tamē pon
tifex caput vniuersale est quodam
spirituali modo ⁊ ipoz ⁊ totius ec
clesie: ⁊ ideo dictus ē pater patruz
⁊ pastor pastoz. Et sicut videmus
in corpore naturali qd caput dupli
cem influxum hz respectu mēbrozū
vnus quidē influxus ē interior put
a capite oriatur uis motiua ⁊ sen
situa ad alia mēbra alius autē ex
terior fm quādam interiorē guber
nationē put homo p visum ⁊ alios
sensus qui sunt in capite dirigitur
in exterioribus operationib⁹. Sic
dicere possumus de capite mistico
vniuersalis ecclesie: q; ipm quodā
singulari modo spūaliter oīa mem
bra ecclesie interiorius dirigere habz
expiando a culpa ⁊ sanctificando
per gratiam: ⁊ etiā quodāmodo ex
teriorius in relaxatione penarū: ⁊ in
obligatiōe sentētie. Nam expiare a
culpa quod fieri hz p clauē eccle

sie spūaliter cōpetit successorī bea
ti petri cui. ptās clauium singulari
ter data est: vt per euz ad alios de
riuetur ⁊ in ipō date sunt vniuer
sali ecclesie ⁊ nulli possit in esse sa
lus: nisi talibus clauib⁹ se subijciat
q; fm sui plenitudinem solum sunt
apud successorē petri summū pon
tificem. Vnde glo. super illo ver
bo. Quodcūq; ligaueris super ter
ram ⁊ c. dicit. Ideo petrus spūali
ter clauē regni celozū ⁊ pncipatū
iudiciarie ptātis accepit: vt omnes
intelligant credentes per orbe⁹ qd
quicūq; ab. vnitāte fidei: vel soci
etatis illius quolibet mō semper
ipōs segregant: tales nec auinculis
peccatorū absolui: nec ianuam pos
sunt regni celestis ingredi. Si ergo
sibi competit pncipaliter ab omni
culpa purgare: quia sicut eius po
testas se extēdit ad omnia loca ad
omnem gregē: sic se extendit ad ex
piationem cuiuslibz criminis: quia
solius eius est vti clauē quam ha
bet inquālibet ⁊ super quolibz cri
mine. Vnde soli petro querenti a
christo. Si peccauerit in me frater
meus dimittaz ei vsq; septies. Re
sponsum fuit: non dico tibi vsq; se
pties: sed vsq; septuagies septies.
Quod verbum aliqui ⁊ magistri
exponentes dicunt. Septenarius
numerus est numer⁹ vniuersitatis
⁊ in seipum multipliciter significa
re pōt vniuersozum vniuersa pec

cata: quia solus petrus et per con/
sequens solus eius successor potest:
non solum omnia: sed omnium crimi/
na relaxare. Sanctificare etiam per
gratiam: ministerialiter ad ipsum
pertinet: quia status eius fundamē/
tum est et principium totius sanctifi/
cationis. et ab eo idem status omnis
sanctificatio in ecclesia derivatur.
Vbi enim est dare magis et minus est
dare ibi. vnum maxime tale quod est
causa alijs: ut sint talia. licet enim
alii rectores ecclesie qui succedunt
alijs apostolis christi vicarij: di/
cantur iuxta illud quod in prefacti/
one dicitur quos operis tui vica/
rios eidem scilicet gregi contulisti
preesse pastores vnus tamen est prin/
cipalis vicarius qui principaliter
christi vices gerit in terris a quo om/
nis sanctificatio radicaliter et mi/
nisterialiter vniuersali ecclesie pro/
uenit. Quod prefiguratur dici po/
test in veteri lege in eo quod David
xxiiiij. summes sacerdotes instituit
quibus tamen vnum prefecit. per quod
bene dicit Bernardus quod sunt qui/
dem et alij celi ianitores et gregum
pastores. Illi habent enim alij assigna/
tos greges et singuli singulos. Sed
huic vni sunt vniuersi crediti: nec
tantummodo ouium sed et pastorum.
¶ Illi habet etiam istud caput misti/
cum super vniuerso grege speciali/
ter dirigere ad modum capitis natu/
ralis: speciali quodam modo dire

ctione exteriori: ut in obligatione
sententie et relaxatione penarum.
Nam ipse potest tam forti vinculo
alios excommunicare et ligare et pri/
uare comunione ecclesie: ut a nullo
alio cuiuscumque status et conditionis
existat ab hoc absolui possit nisi in
mortis articulo. Illi est qui per quam/
dam excellentiam potest homines
tradere sathane: ut extunc ab eo ve/
raripossit et spiritualiter et corpora/
liter. ¶ Illi dabetur etiam singularem
excellentiam in relaxatione penarum
comunicando fidelibus spirituale
thesaurum ecclesie cuius ipse est pre/
cipuus dispensator. Nam sicut in cor/
pore naturali videmus quod membra
sunt sibi inuicem comunicatiua et eti/
am propter se inuicem patiuntur: quia
patitur oculus et minuitur brachium:
dolet caput et purgatur stomachus.
¶ Ita quod minutio brachij et
purgatio stomachi redundat in p/
fectum oculi et capitis. multo ma/
gis hoc arbitrari debemus in mem/
bris spiritualibus: ut et ipsa sint mul/
to magis ad inuicem communica/
tiua et compassiua: quia cum dicat
quodam diuinum bonum multo
magis reservari habet in membris
spiritualibus quam corporalibus christi/
stus ergo sicut caput corporis misti/
ci et sancti: sicut ipse membra ma/
gis comunicat nobis sua bona quam
quodcumque membrorum corpora/
le cuiusque membro corporali: et magis

sunt in profectum nostrum: passio
christi et sanctorum suorum quā sit
passio cuiuscunq; membri in profe
ctu alterius membri. Idcirco ergo sū
mus pontifex nobis de thesauro
christi et aliorum sanctorū commu
nicare et a penis nobis debitis pro
pter peccata absolvere quādo nos
facit partipes passionum ipsorum.
Magis multi martyres sunt qui plus
substinuerunt de pena quā eorum
delicta meruerint. totum autē istō
plus cessit in thesaurum ecclesie.
cuius thesauri thesaurari et dispē
sator est summus pontifex. Iuxta
dictū beati Joannis crisostomi ex
ponentis illud verbum. Surgens
petrus in medio fratrum et cetera. Est apud
inquit sanctissimum beati aposto
li thesauri camerarius et portarius ipsi
us christi et eius thesauri. Si ergo
aliquis peccator per multos annos
teneretur penam subire et tenere p
delictis: quia hoc est dicere peni
tens quasi penam tenens: ut dicit
Augustinus in libro de vera et fal
sa penitentia. potest summus pon
tifex de thesauro passionis christi:
et martyrum communicare huic peni
tenti: ut sit ab omni tali pena abso
lutus. Sicut ergo aliquis cum se
queretur remissionem pene: si alius
pro eo satis fecisset: ita etiam et si si
bi applicatur satisfactio alterius p
eum qui potestatem habet. Et hic
modus contingit in indulgentiis da

ris: quia in talibus indulgentiis de
pena nihil dimittitur: sed vnius pe
na alteri computatur. Unde et an
nus indulgentie tantum valet quā
tum penitentie secundum taxationem
factam a sacerdote vel a iure vel a
iusticia divina. In relaxatione er
go penarum in obligatione senten
tie in expiando a culpa et in sancti
ficando per gratiam atque alij actus
spirituales reduci possunt: summus
pontifex speciale ministerium te
net: ut non solum in iurisdictione: sed
etiam in clauibus ordinis aliquas
prerogatiuum habeat. Quia licet
papa sacramenta que sunt a se gra
tie in mutare non possit sicut nec fi
dem. tamen circa modum dispen
sandi sacramenta multa ordinare
potest. Et potest committere in in
ferioribus: ut aliqua sacramenta di
spensant et conferant sicut sunt in
feriore ad sacramentum confirma
tionis: qui alias per commissionem
factam ab inferiori conferri non pos
sent. Vnde ergo dictum est quod summus
pontifex plenam potestatem habet in spiritalibus.
Capitulum. vi. in quo ostenditur quod
summus pontifex etiam in temporalibus
habet plenitudinem potestatis.

Nec ex predictis si be
ne considerent satis in
ferri possit quod plenitudo
pontificalis potestatis
ad temporalia se extendat et ex de
bito ordine vniuersi quod de necessitate

c. iiii

requirit q̄ omnia reducant̄ in vnū
ac etiam ex ordine finium: quia si/
cut finis potestatis temporalis est
sub fine potestatis spiritualis: vt
superius dictuz ē: ita potestas sub
potestate. ¶ Potest tamē nihilomi/
nus hoc idem in presenti capitulo
triplici via ostendi. Quarū prima
sumitur ex vniuersali regimine re/
rum. Secunda ex speciali regimie
hominū. Sed tertia ex p̄minētia
potestatis spiritualis ad potesta/
tem tēporalem. ¶ Prima via su/
mi potest ex verbis dyonisiij in an/
gelica p̄erer. dicētis q̄ lex diuini/
tatis est infima per media in sup/
rema reducere et si infima reduce/
retur in medietate in suprema: et
sicut media talis lex diuinitatis non
seruaretur. Duas ergo potestates
q̄ sunt in ecclesia ex ipso ordine vni/
uersali rerum cōcludimus ordina/
tas debere esse. nec ordinate essent
nisi vna esset sub alia: et vna reduce/
retur in suprema p̄ aliā iuxta sen/
tentiam Augu. dicētis. iij. de trini/
tate ca. iij. q̄ quēadmodum corpo/
ra grossiora et inferiora per subtili/
ora et potētiora quodam ordine re/
guntur: ita omnia corpora per spi/
ritū: et vniuersa creatura per crea/
tores suū. Omnia ergo creata quo/
dam ordine reducuntur in deum:
ita q̄ vbi erūt varia et diuersa regi/
mina oꝝ q̄ iferi⁹ regimē reducat̄ in
superius: et quodaz ordine totū re/
ducatur in duce. Ita q̄ dominitē

porales inferiores reducunt̄ in do/
minos tēporales superiores: et vni/
uersaliter tēporaliter dominantes
reduci debet in spirituale domini/
um. Et si dicat̄ ad hoc q̄ p̄ncipes
debent esse subiecti potestati spiri/
tuali et ipozū dominiū. bene debz
reduci in dominiū spirituale. hoc
tamen intelligi debet spiritualiter
tantū et in spūalib⁹ non tamē tēpo/
raliter et in tēporalib⁹ talis respon/
sio non euacuat virtutē rationis fa/
cte. Nam si solum spiritualiter re/
ges et principes subessent ecclesie
iam non esset potestas sub potesta/
te: nec temporalia spiritualibus
nec reduceretur infima in sup̄ma
per media sicut lex diuinitatis re/
quirit. Vnde sicut omnia corpora
etia in meo q̄ corpora subsunt spi/
ritibus et recognoscūt spiritus esse
supra se: sic temporaliter dominā/
tes etia vt tēporaliter dominan/
tur debent subesse spirituali dñio
et recognoscere suū superiorem xpi
vicarium spiritualiter dominantē
¶ Secunda via que sumit̄ ex spe/
ciali regimine hoium talis est. Si/
cut homo quia constitutus ē ex du/
plici substātia. s. anima et corpore:
indiget duplici cibo corporali. s. et
spirituali iuxta dictū saluatoris no/
stri: non in solo pone viuit hō. ita
etia indiget regimie duplicis po/
testatis: quarū vna respicit corpo

ra et infert corporales penas alia respicit animas et infert spirituales penas: ut excommunicat omnem et separationem ab ecclesia. Sicut ergo spiritus ordinatus est ad dirigendum corpus: et corpus est et esse debet sub spiritu in homine bene ordinato: ita et potestas spiritualis ordinata est ad dirigendum temporalem: et temporalis debet sibi subesse et obedire. Si enim ex anima et corpore non fieret aliquid unum et corpus non ordinaretur ad animam et esset sub anima apparentiam haberet si diceret quod iste due potestates sunt diuerse et una ad aliam non ordinatur. Sed quia ex anima et corpore fit unum et corpus ordinatur ad animam: et est sub anima: ita et isti duo gradus sui iste due potestates que ordinate sunt pro salute hominum una ordinatur ad aliam et est sub alia et dirigi et corrigi debet ab alia: ut sic vere possit dici quod sicut christus a quo utraque potestas dependet caput est secundum animas et secundum corpora: ita et eius vicarius potestatem habebit: non solum super animas et super hijs que animas respiciuntur: sed etiam super corporibus: et super temporalibus que spirituali vite deseruiunt. **T**ertia autem ratio que sumitur ex pre eminentia harum duarum potestatum ad inuicem talis est. Potestas spiritualis precedit potestatem temporalem non solum tempore et digni

tate: sed etiam casualitate: ut dictum est. Sed quia sic se casualitate precedunt unum continetur in alio sicut inferior in suo superiori: et sicut causatum in sua causa. Sed que sunt inferiorum continentur in suis superioribus: et que sunt causatorum continentur in suis causis. Potestas ergo temporalis continebitur in potestate spirituali. Qui ergo concessa est potestas spiritualis concessa est et temporalis que in ipsa continentur: quia cui conceditur principale conceditur et accessorium quod ad principia necessario consequitur et in ipso continetur: sicut est in proposito. Hanc autem potestatem licet non habeat eo modo princeps spiritualis quo habet princeps temporalis habet tamen eam modo perfectioniori et excellentiori: quia si non habet eam: ut eius opera immediate exerceat nisi in certis et determinatis casibus. habet tamen eam excellentius quia imparando dirigendo et corrigendo. Et possunt hee due rationes confirmari ex quodam quasi communi dicto. Dicunt enim doctores satis communiter quod spiritualis potestas potestatem temporalem iudicare potest ratione delicti et eam requirere pro defensione ecclesie: ex quibus dictis satis videtur sequi quod in temporalibus ei subijciatur quia et ipsa potestas temporalis non plus videtur pos

se de iure cōmuni in sibi subiectos
nisi ratione delicti animaduertere
et exactiones facere non pro libito
voluntatis: sed pro bono statu rei
publice. Ex quibus omnibus satis
videtur esse conclusum. quod etiam in tē
poralibus summus pontifex plenam
potestatem habet iuxta illud quod
habet. xxij. d. c. omnes ubi dicitur quod
ecclesiam solus ille fundavit scilicet
christus et supra petram fidei mox nascē
tis erexit qui beato petro eterne vi
te clauigero terreni simul et celestis
impij iura cōmisit. ¶ Si enim nō
ita esset quod summus pontifex vter
que gladium habere impetior esset
sacerdos in lege gratie que fuerit in
lege nature: vel etiam in lege moy
si. Nam de Melchisedech legitur i
Gen. quod cum hoc quod erat sacerdos
dei altissimi: erat etiam rex. De moy
se etiam cum quod officium regis exer
cebat licet rex non diceretur legiti
mus quod sacerdos erat: iuxta illud ps
Moyses et Aaron in sacerdotibus
eius: quod et officium sacerdotis non
exerceret in offerendo hostias offe
rebat tamen vota populi. Et ideo ysi
dorus lib. de personis ecclesiasticis:
quodrens cuius figuram faciebat moy
ses. Si enim filij Aaron presbytero
rum figuram faciebant. Aaron autem
summi sacerdotis. Moyses autem
quod presfigurabat. et nōdet quod in dubi
tant per oia christum qui fuit rex et sa
cerdos et mediator dei et hominum

qui est verus dux et populi verus
princeps sacerdotum et dominus ponti
ficis. Si ergo dicere nolimus sicut
nec debemus quod sacerdos impetior
sit in statu gratie que fuerit instanti
bus illis qui non erant gratie affir
memus summum pontificem vtrumque
gladium habere. ¶ Et si queratur quā
do et quomodo talis potestas in tēporali
bus concessa fuit petro: dicendum quod
ex pluribus prerogatis sibi a christo
spiritualiter collatis et ex multis secundum om
nes ad ipsum singulariter directis h
colligi possit. Nam sibi dictum est
a christo. Tu vocaberis cephias: sibi
dictum est: pasce oves meas: sibi di
ctum est: confirma fratres meos: si
bi etiam collate sunt claves regni ce
lorum: et ut dictum est. cui committitur
principale committitur et accessorium et spi
ritualiter quando tale accessorium
continetur principali sicut inferius in
superioris quod pertingit in presenti mate
ria. ¶ Est tamen diligenter consideran
dum quod hominum temporalia aliter subsunt prae
temporalia: et aliter spiritualia. Nam temporalia subsunt
inmediate quantum ad immediatam
dispensationem et administrationem:
sed spiritualia subsunt quantum ad prin
cipalem ordinationem: quia ut li
berius talis potestas vacare possit spi
ritualibus operibus ad que principa
liter ordinata est: decens non est: ut
inmediate se occupet circa se occu
pet circa exercitium temporalium
nisi in casu necessitatis dirigendo cō

fulendo et imperando. Et hoc est quod dicit Bernardus in libro de consecratione ad Eugenium papam. Unde ibi usurpatus apostolicus officium vile et gradum contemptibilem: vocat contemptibiles illos qui sunt minoris meriti et inferioris gradus quia ut subiungit apostolus episcopum instruens ait. Nemo militas deo implicat se negociis secularibus: ubi aliquando ut conuenienter ait idem Bernardus. aliquis apostolorum iudex sedit hominum: aut diuisor terminorum ante distributor terrarum Christus etiam ait. Quis me constituit iudicem super vos. Non ergo transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. Nihilominus tamen conuenienter. idem Bernardus dicit mihi. non videtur bonus extimator rerum qui indignus putat apostolicis iuris non iudicare de talibus quibus datum est iudicium in maiora. Si ergo regulariter de talibus temporalibus potestas spiritualis intrinsece se non dicitur expediens tamen est: ut de talibus se intrinsece in casu directionis et necessitatis. ¶ Et si dicatur quod Christus: nec etiam beatus Petrus tale preterit temporale aliquando exercuerunt: quia Christus dixit in Iohanne. Regnum meum non est de hoc mundo dici potest quod hoc fecerunt ad edificationem ecclesie et virorum ecclesiasticorum: ut darent eis exemplum declinandi

implicationem et solitudinem rerum temporalium: ut in spiritualibus et portionibus liberius possent intendere. Sed licet illi talem potestatem non exercuerunt non tamen ipsi posteriores et successores indebite et incongrue aliquando exercere dicuntur quando hoc viderint expedire. Nam Christus et etiam apostoli multa se quenda et ordinanda dimiserunt suis successoribus secundum diuersa tempora et diuersus status ecclesie: que ipsi per seipsum tunc non executi sunt nec ordinauerunt: quia nec protunc oportuit erat ut pulchre ponit Augustinus in epistola ad comitem Bonifacium: ut supra dictum fuit. Quod ut clarius fiat inducenda sunt verba Augustini in propria forma dicentis sic. Quod enim dicunt quod contra suas in pietates leges iustas institui nolunt non petis: se a regibus terre apostolos talia nec contra aliquos regum auxilium vocasse. non considerant aliud tunc non fuisse tempus et omnia suistemporibus agi. Qui enim in episcopum tunc crediderat imperator qui eius proprietate contra impietatem leges ferendo seuiret quam adhuc illud propheticum complebatur. Quare fremuerunt gentes: et populi medicati sunt inania. Assistere reges terre et principes conuenerunt in unum aduersus dominum et aduersus Christum eius. Non dum autem agebatur

q̄ in eodez ps. ¶ Paulo post dicitur
Et nunc reges intelligite erudimi
ni qui iudicatis terras. Seruite do
mino in timore ⁊ exultate ei cū tre
more. Quomodo ergo reges serui
uunt domino in timore: nisi ea q̄ cō
tra iussa dñi sunt religiosa se veri
tate. p̄bendo atq; plectendo. ali
ter enim seruit quia homo ē. aliter
quia rex est. Quia enim homo est:
seruit viuēdo fideliter q̄ vero rex
ē seruit: leges iuxta p̄cipiētes ⁊ cō
traria p̄bidentes conuenienti vi
gore santiendo sicut seruauit Eze
chias ⁊ tēpla ydolorū ⁊ illa excel
sa que contra dei p̄cepta fuerāt cō
structa destruēdo. In hoc ergo ser
uiunt dñō: reges inquantū sunt re
ges cum ea faciunt ad seruiendū
q̄ non possunt facere nisi reges. Cū
itaq; nondū reges dñō seruirent
tp̄ibus ap̄lorum: sed adhuc medi
tarētur in ania aduersus eum ⁊ ad
uersus xp̄m eius non utiq; utique
tunc possent impietates legib⁹ p̄
hiberi sed potius exerceri. sic enī
ordo tporū voluebatur: vt ⁊ iudei
p̄dicatores xp̄i occiderent putan
tes se obsequiū deo facere sicut p̄
dixerat xp̄us ⁊ gentes fremuerunt
aduersus xp̄ianos ⁊ omnes patiē
tia martyrum vinceret. ¶ Postea
vero cū cepit impleri q̄ scriptum
ē: ⁊ adorabunt eū omnes reges ter
re omnes gentes seruiant ei. quis
mente sobrius dicat nolite cura

re in regno vestro a quo teneatur:
vel oppugnet ecclesia domini no
stri non ad vos pertinet. Ex qui
bus verbis Augu. satis apparet
quod plura non exercuerunt apo
stoli que successores ip̄orum decen
ter exercent p̄pter diuersam cōdi
tionem tēporum.

¶ Caplm. vij. in quo adducūt
aliqua motiua nitentium p̄bare q̄
summ⁹ pontifex plenā ptatem non
h̄z in temporalibus.

Non obstantibus ratō
nibus ⁊ apertis aucto
ritatibus q̄i premissis
capitulis ponebantur
ostendentibus q̄ potestas summi
pontificis ad temporalia se exten
dat sunt. non nulli de suo ingenio
presumentes qui dicunt q̄ sicut in
veteri testamento reges erant sub
iecti sacerdotibus solum quātum
ad spiritualia. Vnde ab eis in vi
gebantur ⁊ instruebantur. non au
tem quātum ad tēporalia: quia po
testatem temporalem ab eis nō re
cognoscebant. Immo magis econ
uerso in temporalibus ipsi sacer
dotes subdebantur regibus: sicut
reges subditi erant sacerdotibus
in spiritualibus. Sicut etiam vt di
cunt debet esse in nouo testō quod
est in veeteri significatum ⁊ p̄figu
ratur: q̄ omnia in figura continge
bant illis: vt potestas spiritualis
sic ordinata sit ad spiritualia. non

super illis tpalibus que sunt regū
et pncipum intrromittere se nō de/
beat nec possit: sed solū intrromitte
re se potest de illis tpalib⁹ que i me
diate spūalibus sunt annexa: sicut
sunt ecclesiastica beneficia et alia q̄
cunq; tēporalia quocūq; modo ad
ecclesiam in mediate ptinentia cuz
solum in cāis spūalibus ptās tem/
poralis sit ptāti tpali subiecta. Qd̄
nituntur multipliciter probare.

Erimo sic nulla ptās extendit
se ad ea que non sunt sui ordinis. sz
tpalia sunt extra ordinem spūalis
ptātis. ergo spiritualis ptās ad il/
la non se extendit. **E**reterea
iste due ptātes sunt disticte et vtra
q; sic in mediate est a deo q; vna in
aliam nō reducitur: q; impiū a solo
deo est et a solo deo habet sic inuif
xx. q. iiii. capi. quesitum ergo ptās
spūalis ad tēporalitātē illam q̄ in/
perium respicit non se extendit.

Ereterea diure ab ipatore nō
potest appellari ad papā: sicut ha
betur extra de appellatōib⁹. hoc
aut nō esset si talis potestas tpalis
eēt sub spūali. **E**reterea eccle
sia recognoscit tēporalia a princi/
pibus secularib⁹. vnde et tributuz
soluit ecclesia impatori: vt habet i
xi. q. i. c. magnum. **E**reterea si
summus pontifex hz ptātem in spi
ritualib⁹ et tēporalibus videtur q;
potestas tpalis supfluat: et frustra
sit. deus at et natura nihil facit fru

stra. ergo huiusmōi tpalia ad pote
statem tēporalem spūalem nō per
tinent. **E**reterea cui nō compe
tit vti materiali gladio non hz po/
testatē tēporalem: sed spūalem po
testatē non cōpeti vti materiali gla
dio: sed solum hoc cōpetit tēporali
potestati fm qd̄ dicit glo. sup. illo
verbo ad Ro. Non sine causa gla/
dium portat qd̄ intelligenduz ē de
temporali potestate que hz gladiū
ad puniendū corporaliter malos.

Ereterea fm Hugonem in lib. de
sacramētis. Spiritualis potestas:
nō ideo p̄sidet: vt terrene in suo iu
re p̄iudiciū faciat: sicut ipa terrena
potestas q; spirituali debet nunq;
sine culpa vsurpat. p̄iudiciū autē
faceret si de temporalib⁹ pertinen
tibus ad temporalē ptātem se in/
tromitteret ergo talia tēporalia ad
spiritualem non pertinet. **E**re
terea beatus Ber. in lib. de p̄sola
tione ad eugenius papā loquēs de
impialib⁹ insignijs et ornatib⁹: seu
apparatib⁹ dicit q; sūm⁹ pontifex i
talib⁹ nō succedit petro sed p̄stati/
no. ergo iure dīno nō cōpetit petro
sed successoribus tpalis potestas.
Ereterea vicari⁹ vt iuriste di
cunt nō hz totā illā ptātē quā hz il
le cui⁹ est vicari⁹. Sz papa ē vica
rius xp̄i. nō ḡ hēbit totā illā ptāte;
quā hūit xp̄s. Sz ptās illa q̄ in xp̄o
fuit vnita et extendebat se ad spūa
lia et tpalia diuīsim et p̄i. sz cōicata

est hoibus. ita q̄ summo pontifici cōicata est ptās i spūalib⁹: in q̄bus pōt vicarius. Sed p̄ncipi seculari cōicata ē ptās in spūalib⁹: ⁊ s̄z hoc dicit: vicari⁹ xp̄i i t̄palib⁹. ¶ De terea glo. sup illd̄ ps. Tibi soli peccauī dicit rex oibus est supior. ⁊ iō a deo t̄m q̄ est maior eo ē puniēdus. Si q̄s enī de pp̄lo peccauī deo peccauit ⁊ regi. ⁊ ideo a rege puniēdus ē. Rex nō non h̄z hoīez q̄ sua facta diiudicet ex quo videt̄ sequi q̄ etiā m̄ rōne delicti nō possit ptās spiritalis de regibus ⁊ p̄ncipib⁹ t̄palibus se intrōmittere.

¶ Caplm. viij. in quo soluunt̄ rōnes ⁊ motiua n̄tentiū p̄bare q̄ sūmus pontifex in t̄palibus nō habz plenitudinem ptātis.

Rationib⁹ ⁊ motiuis n̄tentiū p̄bare q̄ sūmus pontifex in t̄palib⁹ plenam ptātem nō h̄z non obstantib⁹: absolute dicēdū ē sicut supius dicebatur q̄ loquendo de ptāte spūali plenaria q̄ solū est i sūmo pontifice q̄ ip̄e plenitudinē ptātis h̄z ⁊ in spūalibus ⁊ in t̄palib⁹. Secus ē de ptāte spūali alioz pontificū: qui p̄ sunt determinatis eccl̄ijs: q̄ talib⁹ ptātibus quātūcūq̄ spūalis sint regulr̄ loquendo secularis ptās nō videt̄ esse subiecta tēporaliter ⁊ in hijs que p̄tinent ad bonū ciuile: s̄z solum spūaliter: ⁊ in hijs que dire

cte respiciunt salutē aīe. vnde in ciuilibus ⁊ t̄palib⁹ magis obediēdū est tali ptāti tēporali. Sed in tēporalibus ⁊ in hijs q̄ directe respiciunt salutē aīe magis obediēdū ē pontifici. Secus aut̄ est de ptāte sūmi pontificis. q̄ sup spūalib⁹ ⁊ t̄palibus v̄le regimē h̄z: nō solū iure nāli ⁊ diuino: vt supra p̄batū est: s̄z et iure humano ex cōcessione a p̄stantino īperatore facta: q̄ monarchiaz tenebat imp̄ij. Que t̄m p̄stantini cōcessio facta beato siluestro eiusque successorib⁹ cū concessit eis regimē terrenū: ⁊ tēporalia insignia ⁊ officia nihil aliud videt̄ fuisse: q̄z iuris diuini declaratio: ⁊ q̄dam etiā cōoperatio ordinata ex diuina p̄uidētia: in cuius manu est cor regū: quia s̄m sententiā sapientis. Cor regis i manu dñi quocūq̄ voluerit t̄tē il lud: vt ptātem quā hēbat xp̄i vicerius iure diuino liberi⁹ ip̄sā exercere posset de facto q̄z ante tempora imperatoris p̄dicti p̄pter tyrannorum persecutionē exercere non poterat. Vel etiā dici posset q̄ ex huiusmodi cōcessione sūmus pontifex magis in mediate se intrōmittere potest de tēporalib⁹. Quod patet ex hoc quia cum vacat imperiū in mediatā iurisdictionem exercet: ⁊ exercere debet in rebus tēporalibus ad imperium pertinentib⁹: l̄z etiam alias de talib⁹ tēporalib⁹ se intrōmittere possit ⁊ debeat sicut

ex plurib⁹ dictis superius satis ma-
nifestū est: et manifestius fiet ex so-
lutione eorū que dicta sunt in con-
trarium. ¶ Et primo ad illud qd
fundamentaliter adducebat de ve-
teri testamēto dicendū est qd sacer-
dotiū veteris legis: licet esset figu-
ra sacerdotij noue legis. ab eo tamē
mūltipliciter deficiebat qz sacerdo-
tium illud erat carnale: et per car-
nalez ppagationē succedebat quā
docūqz ad spiritualia obsequia or-
dinatum esset. In xpo etiam pmit-
tebantur tēporalia in mercedē iux-
ta illud Isa. i. Si volueritis et au-
dieritis me bona terre comedetis.
Sed sacerdotiū noui testamēti nō
est per successionē carnalem. Et in
ipso principaliter pmittunt eterna
tēporalia autem solū addunt in sū-
stantiatione iuxta illud euangelij.
Primū querite regnum dei et iusti-
ciam eius: et hec omnia addiciuntur
vobis. Ipsi etiam potestātē nō ha-
bebant iudicandi in spiritualibus:
sed in aliquibus que erant spirituali-
um figura sicut iudicare iter lepraz
et mundum et imundum et similia.
Et ideo mirādum nō est si in vete-
ri testamēto sacerdotes in tpalibus
subdebantur potestati terrene: qz
tunc summa potestas erat potestas
tēporalis. Sed in nouo testamēto
vbi principaliter pmittunt eterna
et spiritualia solū addunt in sub-
stantione suprema potestas erit

potestas spiritualis: cui necessario
subiecta ponit spiritualia et tempo-
ralia. Et ppter hoc sacerdotiū ve-
teris legis tanqz carnale et imper-
fectū fuit temporale et sinez habuit
Sacerdotiū autē noue legis qd est sa-
cerdotium xpi et eternum: vt quili-
bet sacerdos in noua lege dicatur
sacerdos sū ordinē melchisadech
qui ordo ppetuum erit: et nō sū or-
dinem Aaron qui erat auferendus
Non ergo segtur si in veteri testa-
mento sacerdotes subiecti erāt re-
gibus in tpalib⁹: qd propter hoc sic
debeat dici in nouo. ¶ Tunc cō-
sequēter rōndendum est ad illa que
adducebant in cōtrariū. Mā cū pri-
mo arguebatur qd nlla potestas ex-
tendit se rē. ¶ Dicēdum est qd ta-
les ordines nō sic sunt diuersi quī
vnus reducat in aliū sicut ordo
corporalium. Alius est ab ordine
spiritualiū: et tñ ordo tēporaliū sū
est ordini spūaliū: et ordinatur ad
ipsum. Sic suo modo est de ptate
tpali et spirituali: qz vna sub est al-
teri et subseruit ei: ita qd non solum
dignitate: sed etiā causalitate vna
est sub alia: et qz que sunt causato-
rum pre insunt causis: vt dicit dyo-
nisius de diuino. potestas spiritua-
lis continebitur in potestate spiri-
tuali suprema. Sunt ergo distin-
cte potestates sū se. non tamē sunt
distincte secundum primariam au-
ctoritatem: qz vtraqz vni conuenit.

E Ad aliud cū dicebat q̄ iste sūt
due ptates distincte ⁊ vtrāq̄ me/
diate est a deo: dicēduz q̄ verū ē q̄
sunt distincte. vna tñ reducīt ad ali/
am sicut ad cāz vtrāq̄ tñ ī mediate
est a deo: ⁊ vt hic clarius videat cō/
siderandū ē q̄ sicut hūana nā nālīr
ad sociale vitā: q̄ hō nālīter ē aīal
sociale ⁊ politicū: ita nālīter inclī/
natur ad regimē: ⁊ ad h̄ vt ab alio
regat. q̄ pp ignorantīā hoīuz ⁊ ma/
litiā volūtatis expedit in hoīb⁹ ēē
aliquos q̄ sint aliorū rectores p̄ q̄s
ignorātes diriganf: ⁊ peccātes co/
hibeant. Et q̄ hic ichoatiue h̄z ēē
a nālī hoīum inclinatōe: ⁊ op⁹ nāe
ē opus nāe dei. iō talis ptas dī ex
diuina institutōe: ⁊ impiū dicit a so/
lo deo: q̄ eo ipso q̄ op⁹ nāe est op⁹
dei iuxta illud qd̄ dcm̄ ē ip̄s regī/
bus. Sap. vi. Data est a dño ptas
vobis ⁊ vī ab altissimo dño pficiē
tñ ⁊ formafr h̄z ēē talis ptas a ptā/
te spūali que ē p̄ grām ⁊ a deo quo/
dam spāli mō deriuat. vñ ⁊ vñctio
adhibet regib⁹ ⁊ xpīanis in signūz
ratificatiōis ⁊ approbatiōis: q̄ sic
p̄ ministeriū spūalis ptatis fit aliq̄
xpīanus: ita eiusdē ministerio d̄z fi/
eri aliq̄s cōpletīue p̄nceps xpīano/
rū. **E** Vel ēē possit dici q̄ dato qd̄
impiū sit a deo. ita q̄ nō hēat huma/
na auctoritate: nō tñ seqtur q̄ nō sit
a papa q̄ vices deo t̄z in terris: nō
tñ ita ē de auctoritate spūali sup̄/
ma q̄ sic est a deo: ⁊ ex dīna institu/
tione: vt a nulla alia auctoritate su/
periori pfici. vī formari hēat. **E** lo
ergo deo est impiū h̄z ēē informe
⁊ impfectū: ⁊ fm̄ ēē formatū ⁊ p̄fe/
ctū ē a deo mediantib⁹ illis q̄ hēnt
spūalem ptatez in ecclia. vñ ⁊ ptas
humana ap̄d infideles de qua mi/
nus q̄tumcūq̄ vī sic ex inclinatōe
nāe ⁊ possit dici legima si p̄pleat ⁊
in effectū ponat ex cōi cōdito ⁊ cō/
sensu illoz ad quos ptinet ordina/
re semp tñ in formis dices: q̄ p̄ spū/
alem ptatez nō est approbata ⁊ ra/
tificata. grā enī h̄z pficere ⁊ forma/
re nām. **C** Considerandū tñ est q̄
cū dicim⁹ impiū siue regimē a solo
deo hēri. hoc intelligēdū est altero
duoz modoz. Quia vel a deo pui/
dente sicut sunt regimina bona quē
admodū acqrendi: ⁊ q̄tum ad vsū
quātū ad modū acqrendi: qm̄ legi/
time acq̄sita sunt: vt in lege nāe ex
cōi p̄dito ⁊ consensu multitudinis:
⁊ in lege mosayca ex spāli dei ordi/
natōe: ⁊ in lege xpīana ex institu/
tione illoz q̄ vicē dei gerūt in terr̄s
quē admōz ēē ad vsū qm̄ tali adepto
regimine p̄tingit aliq̄s recte ⁊ de/
bire vti. **E** Vel secūdo dicunt ta/
lia regimina ēē a deo nō puidēte: s̄z
maḡs p̄mittēte sic mala regimia quē
admodū ad vtrūq̄: ⁊ quē admodū
acq̄redi: ⁊ quē admodū ad vsū qm̄ i/
talib⁹ vtrūq̄ eoz vel alterū deficit
q̄ regimia aliqñ de⁹ p̄mittit pp̄ pctā
pploz: vel ad p̄batiōem bonorum

E Ad aliud cū dicebat q̄ iste sūt
due ptates distincte ⁊ vtrāq̄ me/
diate est a deo: dicēduz q̄ verū ē q̄
sunt distincte. vna tñ reducīt ad ali/
am sicut ad cāz vtrāq̄ tñ ī mediate
est a deo: ⁊ vt hic clarius videat cō/
siderandū ē q̄ sicut hūana nā nālīr
ad sociale vitā: q̄ hō nālīter ē aīal
sociale ⁊ politicū: ita nālīter inclī/
natur ad regimē: ⁊ ad h̄ vt ab alio
regat. q̄ pp ignorantīā hoīuz ⁊ ma/
litiā volūtatis expedit in hoīb⁹ ēē
aliquos q̄ sint aliorū rectores p̄ q̄s
ignorātes diriganf: ⁊ peccātes co/
hibeant. Et q̄ hic ichoatiue h̄z ēē
a nālī hoīum inclinatōe: ⁊ op⁹ nāe
ē opus nāe dei. iō talis ptas dī ex
diuina institutōe: ⁊ impiū dicit a so/
lo deo: q̄ eo ipso q̄ op⁹ nāe est op⁹
dei iuxta illud qd̄ dcm̄ ē ip̄s regī/
bus. Sap. vi. Data est a dño ptas
vobis ⁊ vī ab altissimo dño pficiē
tñ ⁊ formafr h̄z ēē talis ptas a ptā/
te spūali que ē p̄ grām ⁊ a deo quo/
dam spāli mō deriuat. vñ ⁊ vñctio
adhibet regib⁹ ⁊ xpīanis in signūz
ratificatiōis ⁊ approbatiōis: q̄ sic
p̄ ministeriū spūalis ptatis fit aliq̄
xpīanus: ita eiusdē ministerio d̄z fi/
eri aliq̄s cōpletīue p̄nceps xpīano/
rū. **E** Vel ēē possit dici q̄ dato qd̄
impiū sit a deo. ita q̄ nō hēat huma/
na auctoritate: nō tñ seqtur q̄ nō sit
a papa q̄ vices deo t̄z in terris: nō
tñ ita ē de auctoritate spūali sup̄/
ma q̄ sic est a deo: ⁊ ex dīna institu/
tione: vt a nulla alia auctoritate su/
periori pfici. vī formari hēat. **E** lo
ergo deo est impiū h̄z ēē informe
⁊ impfectū: ⁊ fm̄ ēē formatū ⁊ p̄fe/
ctū ē a deo mediantib⁹ illis q̄ hēnt
spūalem ptatez in ecclia. vñ ⁊ ptas
humana ap̄d infideles de qua mi/
nus q̄tumcūq̄ vī sic ex inclinatōe
nāe ⁊ possit dici legima si p̄pleat ⁊
in effectū ponat ex cōi cōdito ⁊ cō/
sensu illoz ad quos ptinet ordina/
re semp tñ in formis dices: q̄ p̄ spū/
alem ptatez nō est approbata ⁊ ra/
tificata. grā enī h̄z pficere ⁊ forma/
re nām. **C** Considerandū tñ est q̄
cū dicim⁹ impiū siue regimē a solo
deo hēri. hoc intelligēdū est altero
duoz modoz. Quia vel a deo pui/
dente sicut sunt regimina bona quē
admodū acqrendi: ⁊ q̄tum ad vsū
quātū ad modū acqrendi: qm̄ legi/
time acq̄sita sunt: vt in lege nāe ex
cōi p̄dito ⁊ consensu multitudinis:
⁊ in lege mosayca ex spāli dei ordi/
natōe: ⁊ in lege xpīana ex institu/
tione illoz q̄ vicē dei gerūt in terr̄s
quē admōz ēē ad vsū qm̄ tali adepto
regimine p̄tingit aliq̄s recte ⁊ de/
bire vti. **E** Vel secūdo dicunt ta/
lia regimina ēē a deo nō puidēte: s̄z
maḡs p̄mittēte sic mala regimia quē
admodū ad vtrūq̄: ⁊ quē admodū
acq̄redi: ⁊ quē admodū ad vsū qm̄ i/
talib⁹ vtrūq̄ eoz vel alterū deficit
q̄ regimia aliqñ de⁹ p̄mittit pp̄ pctā
pploz: vel ad p̄batiōem bonorum

vel etiā ad punitiōez maloz. Que
pmiſſio pro loco ⁊ tēpore iuſta dici
d3 ſm q̄ pulchre ponit glo. ſup il
lo vbo apli. non eſt ptās niſi a deo
iniuſtū inquit nō eſt: vt iprohis ac
cipientib⁹ nocendi. poteſtatē bono
rum patientia pbeſ: ⁊ maloz inig
tas puniaſ. Nam per ptātez diabo
lo traditā. ⁊ Job pbatuſ eſt vt iu
ſtuſ apparēt: ⁊ Petr⁹ tēptatuſ ne
de ſe pſumerz: ⁊ Pauluſ colaphi
zatuſ ne ſe extolleret: ⁊ iudaſ dā
natuſ: vt ſe ſuſpenderet. Et ſic do
min⁹ iniuſtā ptātez ſepe regnare p
mittit: vt ex ipſa aliqđ bonū elicia
tur. Et ſm hoc regimina oīa ⁊ po
teſtateſ oēſ a deo eē dicūt: l3 diuer
ſimode. Vnde ⁊ ipſi Pilato dixit
dñſ. Non hēreſ in me ptātem niſi
pmū datum eſſet de ſup. Et ſi taleſ
aliqñ dicātur regnare: non ex deo
exponēduz ē: qz nō deo operante ſ3
ſolū permittēte. ¶ Ad aliud cuz
dicebaſ de appellatiōe dicendum
q̄ verū eſt in differenter in aliqbuſ
m caſib⁹ ⁊ qñibuſ arduiſ bene
pōt appellari. Et ſi dicaſ i iure q̄
tpalia non ſubſunt iuriſditiōiſ pa
pe. hic intelligēdum eſt quēadmo
dum in mediātā ⁊ regularēz execu
tiōē. Quā etiā executionē in me
diātā aliqñ exercet: ⁊ exercere pōt
vt rōne delicti: ⁊ qñ aliquid fuerit
ambiguū ⁊ difficile ⁊ qñ impiū va
cat: ⁊ in plurib⁹ aliſ caſib⁹ qñ iu
re notant: ⁊ adhuc notari poſſent

¶ Ad aliud cum dicebaſ q̄ eccle
ſia recognoſcit tēporalia: ⁊ tunc di
cendū q̄ verū eſt quātum ad in me
diatam executionē. non tam quēad
modum ad principalem ptātez: qz
talem ptātem ſeculariſ pncepſ d3
recognoſcere a papa. Et iſta duo
ſtant ſimul q̄ ſeculariſ pncepſ po
teſtatem ſuper tēporalib⁹ a pa
pa recipiat: ⁊ tam in mediātā exe
cutionē que ad talem ptātem ſequi
tur. aliquando recognoſcat papa
a pncipe ſeculari. Nam ſicut vide
muſ q̄ rex poſſet a ſuo milite aliq
tēporalia recognoſcere ſi iuſ q̄
haberet mileſ in tēporalib⁹ re
gi donaret. Sicut etiā ſuo modo
pōt eccleſia ab impio: ⁊ regib⁹ ⁊ pñ
cipibuſ tēporalia recognoſcere: ſi
iuſ q̄ in eiſ habent eccleſie donēt.
¶ Et ad illud quod dicitur de tri
buto dicendū q̄ eccleſia non ſoluit
tributum impatori in recognitiōez
dñij. S3 pro pace ⁊ quiete qua de
bet eccleſiam tueri ⁊ deſenſare. vñ
magiſ ſoluit tributum ſicut quod
dam ſtipendium: vt talia bona tē
poralia tueaſ q̄ in recognitionem
dñij. ¶ Ad aliud cum dicebatur
q̄ poteſtaſ tēporaliſ ſuperflueret:
dicendum q̄ non ppter hoc ſuper
fluit. ymmo neceſſario requiritur ad
hoc vt ptāſ ſpūaliſ nō intēdat opi
buſ viliozib⁹: ſ3 ſit liberioz ad va
candū ſpūalib⁹: ⁊ pp adminiſtrato
nem tpaliū: ⁊ inferioz non ipediaſ
d

a gubernatione spūali et superiorum.
Ad aliud cum dicebas quod sicut si
bi non cōpetit uti gladio materiali
ita nō videt hēre potestatem temporalem. di
cendum sicut dicit Ber. ad Euge
nium papam quod si nullo modo gladius
mālis ad ecclesiam pertineret dicen
tibus ap̄lis. Ecce gladij duo. hoc
non rēdisset dñs satis est: sed nimis
est. vtrūq; ergo gladium huius eccle
sia sicut vtrūq; huius potestatem: aliter tñ
et aliter: quod gladium spūalem habet
ad vsum sed māle ad nutum sicut su
perius declaratum fuit. In cuius
signum in benedictione et coronati
one impatoris sumus pontifex su
mit gladium vaginatū de altari et
tradit ip̄m impatori dicens. Acci
pite gladium de sup̄ bñ petri corpo
re sumptū per manus n̄ras huius indi
gnas vice tñ et auctoritate sanctorum
ap̄lorum cōsecratas impialiter tibi cō
cessum ad vindictam malorum vobis lau
dem bonorum. Et similiter accingit illi
ensem dicens. Accingere gladium tu
um sup̄ femur tuū potētissime et at
tende quod sancti nō in gladio sed per
fidem vicerunt regna. In quibus
verbis satis innuit quod summus pon
tifex vtrūq; gladium huius aliter et tñ
aliter. **A**d aliud cum diceba
tur quod tunc potestas spiritualis ter
rene potestati p̄iudicium facere. di
cendum quod potestas spiritualis nullum
p̄iudiciū facit potestati temporali: sed
ipsam dirigit et corrigit in agendis

cuius sua potestate abutitur. Immo ma
gis tunc exercet quod sibi deberet: quod
sicut spūs ordinatus est ad dirigē
da corpora: ita potestas spiritualis ad
dirigendum temporalem. Et sicut scia
sacre scripture iudicat quālibet tē
poralem scia philosophicā: sic spi
ritualis potestas iudicat quālibet tem
poralem: sed temporalis potestas nullo mo
do directe de spūalibus se intro
mittere debet nec potest: quod nullum agēs
agit nec agere potest: vltra suā spe
ciem propter quod punitus est rex
Ozias lepra in fronte: ut diuinum
officium celare nō posset: ut scribi
tur. ij. per alip̄. xxij. ca. quid digni
tatem sacrificandi: et officii sacer
dotij sibi vsum pare volebat minā
do azarie et alijs sacerdotibus resi
stentibus sibi: et instruentibus ipsū
quod huius ad officium suū non pertinebat:
sed ad filios Aaron sacerdotes qui
ad huiusmodi ministerium p̄secrati
erant. Immo nec etiā de ipsis tempori
alibus qui spūalibus sunt annexa: p̄sona
layca se intrromittere debet: sicut sunt
ecclesiastica beneficia: quod si p̄sona lay
ca recipe non potest ecclesiasticū bñ
ficiū: multo min⁹ potest illud dispē
sare et alteri p̄ferre. Nō tñ ad hoc
ex p̄cessione potestatis spūalis aliquid
instrāliter opari sicut p̄ntando vel
noiando vel aliqd sile faciēdo. Nō
ḡ sile ē de potestate spūali respectu tempori
aliū: et de potestate temporalis respectu spūaliū
sic i arguēdo dicebas. **A**d aliud

cū arguebat de successione p beatū
 Ber. dō est q sūmus pontifex suc/
 cedit petro in ptāte spūaliū: vt talē
 ptātem hz iure diuino: sed cōstanti
 no succedit put hz eam iure huma
 no qd est aliquo mō declaratiūū z
 manifestatiūū dñi iuris: vt supius
 dñi ē. **C** Aliud qd arguebat de
 vicario dicendū est q supposito vi
 cto iuristarū de noie vicarij qd im
 portet ptātem nō plenā: z papa nō
 hēat totā illā plēitudinē ptātis quā
 hūit xps sicut etiā supius visum est
 qz aliquā ptātem xps hūit: quā nul
 li hoīum cōicauit: vt ptātem excel
 lentie in sacratīs: z etiā cōferre ef
 fectū sacri: sine ritu sacri z pla filia
 nōtū ex hoc segtur qd ptātem i tpa
 lib⁹. Sibi nō cōicauit: qz h rōni re
 pugnat si debite cōsideret orto tpa
 lium ad spūalia. Nam tpaia recte
 administrari non pnt nisi p spūalia
 ordinē. Et ideo ille q pēst in spū
 alibus oz etiā vt in tpa lib⁹ pnt oz
 dinatio p quos z eq̄liter ipa tpaia
 pgruo mō dispēsanda z ordināda
 sunt. Et pro tāto sine hesitatōe asse
 renduz ēē vī q oīs ptās z iuris di
 ctio tā tpaia qz spūalis qā xpo est
 cōicata z tradita hmōi residet apd
 summū pontificē: a cuius ptāte z
 obedientia siqs se subtrahit desi
 nit esse membrū ecclesiastici corp⁹
 nec verus xpianus dici potest: qa
 dum spēnit christi vicarium xpm
 spēnit qui suis discipulis dixit.

Qui spēnit mē spēnit z procul
 dubio mēbrū dyabolicū z anti xpi
 censerī debetur. **C** Ad aliud cū
 dicitur q rex non habet hominem
 qui sua facta diiudicet dicendū q
 potestas tēporalis cum iudicatur
 a spiritali nō iudicatur ab homie
 sed mag⁹ iudicatur a deo cuius vi
 ces spiritalis potestas gerit iter
 ris. **C** Vel dicendū q illa aucto
 ritas intelligenda est de summo re
 ge spiritali. s. de summo pontifice
 qui a solo deo iudicari potest q ve
 re z proprie potest dici rex reguz z
 dñs dominantium: qz ad ipum spe
 cialissime pertinet totam ecclesi
 iam regere z iudicare tam in spiri
 tualibus qz etiā in temporalibus
 vt superius visum est. Unde cum
 ecclesia proprie posse dici regnum
 ipse dicitur rex ecclesie.

C Caplm. ix. in quo spāliter ostē
 ditur q qlibet rex seu pnceps tēpo
 ralis cuiuscūqz status z cōditioni
 existat nō solū in spūalibus: sed eti
 am in tpa libus subditus est: z esse
 debet summo pontifici.

Nec ex hijs que supe
 rius dicta sunt de po
 testate summi pontifi
 cis super spiritalib⁹
 z temporalibus satis manifestū ēē
 possit diligenter considerāti q re
 ges z principes cuiuscūqz pēminē
 dii

tie et additionis existunt non solum
in spiritualibus: sed etiam in temporalibus
sunt potestati spirituali supreme subiecti
¶ Notandum tamen nihilominus hoc spiritualiter in
potestati causa tribus vijs ostendi. ¶ Qua
rum prima sumitur ex rerum temporalium do
minio. ¶ Secunda ex ipsarum rerum one
re. ¶ Et tertia ex dictione principij
quod huiusmodi temporalibus preestantur. ¶ Pre
terea primum considerandum est: quod homo
non dicitur dominus rerum quantum ad ipsam
naturam. ¶ Hoc enim modo solus deus
est dominus rerum qui eas creauit et insti
tuit. Sed pro tanto homo dicitur dominus
rerum quia ipsis utitur: vel quia habet potestatem
utendi eas. ¶ Nullus ergo iuste pos
sidet aliquid temporale secundum ius diuinum nisi
si ab eo qui est dominus rerum secundum substantiam
tiam recognoscat. et eius domino vo
luntarie se subdat a quo illud tenet
et possidet et cum hoc huiusmodi re
bus ad illum finem utatur ad quem sibi
collate sunt. Et pro tanto infideles
quia debito modo non fuerint iniuste temporalia
possidere dicuntur de iure domino quicquid
sit de iure humano secundum quemadmodum
dum potest intelligi verbum Augustini
nisi dicatis quod iure diuino omnia sunt ius
torum. Deo autem non subditur quod sub
iectus non est dei vicario et eccle
siastice potestati. ¶ Nullus ergo rex vel
temporalis princeps cuiuscumque conditionis
existat excipi potest si christianum se
fateri vult nomine et re quod etiam in tempo
ralibus potestati supreme spirituali subiecti
debeat. Quod generaliter potestas tem

poralis in quocumque inueniatur sub
dita debeat esse iudicio spiritualis potestatis
tis: quia tali potestati subesse spiritualiter et
temporaliter de necessitate salutis
est. In cuius signum temporalis potestas etiam
legibus uti non debet nisi fuerint
per spiritalem potestatem approbate
quia leges quas restituit a diuinis le
gibus discordare non debent: sed
eis a sacris canonibus subijci. ¶ Nam
sicut potestas subijcitur potestati:
ita et leges legibus debent esse subie
cte propter quod conuenienter supe
rius dicebatur quod potestas spiritualis
erat forma potestatis temporalis eo
modo quo lux: dicitur forma co
loris: quia sicut color: licet habeat aliquid de
naturae lucis: habet tamen ita lucem debilem quod
nisi superueniat lux exterior per quam
formae non inherere. sed virtualiter
non potest monere visum. Sic etiam ex si
mili dici potest quod temporalis potestas ha
bet aliquid de veritate potentie cuius
sit ex iure humano quod a natura oritur. ta
men imperfecta est et in formis: nisi for
metur per spiritalem. Iuxta dictum
¶ Hugo. de sancto victore dicentis quod
sacerdotalis dignitas regalem po
testatem non solum sacrat per benedi
ctionem: sed etiam informat per insti
tutionem. ¶ Per istam autem formationem
nihil aliud conuenientius intelligi
potest quam ratificatio et approbatio.
¶ Secunda via ad ostendendum hoc
idem sumitur ex ipsarum rerum temporalium
onere quod dominus debet dare decimas

platis ecclesie inrecognitiōez serui
tut^{is} dei a quo talia t^{em}poralia possidet
eo modo quo aliq^{ui} sūt tributarij ali
cui dñorōne eius q^{ui} tenent ab eo ⁊
non solū ipsi pñcipes: sed et subie
cti pñcipib^{us} talem censum soluere
tenent. Itā pñs: spūalis non solum
pñcipib^{us}: sed etiā pñcipū subdi
tis in spūalibus ⁊ t^{em}poralibus pñest.
Quia ergo oīa t^{em}poralia subdita sunt
ecclesie sup^{er} qbus h^{ab}z censum ānum
iure ⁊ mādato diuino seqtur q^{ui} oēs
cuiuscūq^{ue} pñminentie existant qui
taliam t^{em}poralia possident etiā tēporali
ter ei subijciant^{ur}. vnde dicta est spi
ritualis pñs regale sacerdotium:
q^{ui} summ^{us} pontifex sūmus rex est ⁊
sacerdos: q^{ui} h^{ab}z pñatem regalē ⁊ sa
cerdotalem p pñs potestātē dirigē
di ⁊ ordinandi sacerdotes ⁊ reges
spūaliter ⁊ t^{em}poraliter. Immo maior ē
dignitas summi pontificis inquan
tum rex est quam inquantū sacer
dos: q^{ui} inquantū rex est h^{ab}z iudicare
in spūalibus ⁊ regnū introducere:
⁊ ex venienti in t^{em}poralibus. Et hab^{et}
rationē pñcipij mouētis ⁊ digerē
tis. In noīe sacerdotij inquantū hu
iusmodi nomē portatur pñsidentia
⁊ pñlatio sicut in noīe regis sed ma
gis qdam meditatio ⁊ quoddā mi
nisteriū sacerdos dicitur medius
inter deū ⁊ pplm propter qd oīa se
cundūq^{ue} attenditur mediatio ⁊ cō
uinctio hoīs ad deū sunt sacerdoti
pprij sicut offerre sacrificiū p pec

catie: orare pro populo: vota ppli
offerre: ⁊ hoc modo. Illa aut^{em} que ī
portant regimen ⁊ directōez attri
buunt^{ur} regi sicut iudicare corrigere
punire premiare ⁊ huiusmōi. quaz
potestātē regalē in t^{em}poralibus habet
sūmus pontifex a constantino ab
solute loquēdo: vt quidā dicūt: sed
magis ab ipso xpo cuius est vicari
us qui etiā maioris dignitatis cen
seri d^{icitur} inquantū fuit rex quā q^{ui} tū sa
cerdos: quia sacerdos fuit inquan
tum hō offerendo seipsum pro no
stra recōciliatione: vt idem esset sa
cerdos: quia sacerdos fuit inquan
tū homo offerendo seipsum pro no
stra recōciliatione: vt idem esset sa
cerdos ⁊ sacrificiū. Sed rex fuit in
quantū homo ⁊ inquantū dñs. Rex
ergo regū sūmus pontifex ⁊ in spi
ritualib^{us} regere ⁊ iudicare h^{ab}z licet
diuersimodi: vt superius diceba
tur propter qd bñ cōmuniter dictū
est q^{ui} spūalis pñs ad t^{em}poralia dupli
citer se extendit. Vno modo quan
tū ad vsum pprie necessitatis: quia
dignū est: vt qui spūalia seminat d^{icitur}
t^{em}poralib^{us} metere possit. Et alio
modo quātū ad iudiciū q^{ui} cū de
spūalibus iudicet que potiora ⁊ su
periora sunt pōt etiā de qbuscūq^{ue}
tēporalib^{us} ⁊ quorūcūq^{ue} iudicare.
Tertia ab vna oīdēdū hoc idē
sumitur ex cōi quasi cōdictione pñ
cipū qui huiusmodi tēporalib^{us} pre
sunt. Quia cōiter loquēdo reges ⁊

principes facilliter degenerata bono
regimine et efficiunt tyranni sicut ex
multis exemplis apparere posset:
et in lege nature et in lege moysaica
et etiam in populo christiano ubi de mul-
tis principibus pauci veri reges in-
uenti sunt et multi tyranni quod ex hoc
videtur contingere: quia cum regibus
magna potestas cedat: oportet quod
in eis sit magna virtus que in paucis
inuenitur. Et ideo pauci regulari-
ter et debite principantur: et quod plu-
res indebite et tyrannice: propter quod
dominus in populo israelitico a princi-
pio non instituit regem cum plena po-
testate: sed magis iudices et guber-
natorem ad eorum custodiam. Sed re-
gem videtur dedisse ad petitionem po-
puli quasi indignatus. Unde ait ad
samuelem. Non abiecerunt te: sed me-
nerunt super eos. Et quia talis fa-
cilis inclinatio ad tyrannidem ver-
git in dispendium salutis non solum
principantium: sed etiam subditorum quia
ex hoc tam principantes quam subditi
sepe machinari coguntur ad ea que
sunt salutis animarum et corporum propria.
De quibus malis regibus qui proprie
loquendo reges dici non debent: quia
male regendo nomen regis amittunt
iuxta puerbium veterum. Rex eris
si recte facias: si non facis rex non eris
Sic falsus denarius non debet dici dena-
rius. Dulchre loquitur Ricardus sancto vi-
crore exponens illud apocalypsis. prin-
ceps regnum terre. Sunt inquit qui

dam regum qui summo principi ad-
herere cōtemnunt qui accepta ab
illo potestate secundum ipsum exercere no-
lunt qui in subditos seuiunt et eos
deuorant: et quod supra se principem ha-
bent qui erripuit in operibus de manu
fortiorum eius egenum et pauperem ad di-
ripientibus eum minime pensant
quos princeps regum ad exercita-
tionem et purgationem electorum ad tem-
pus seuire permittit. Sed in tempore
retributōis eos de hac seuitia gra-
uiter iudicabitur. Nam potestates
potenter tormenta patiuntur et forti-
oribus fortior instat cruciatus. Re-
deant ergo tales reges si tamen re-
ges ad cōscientiam: et quod super se
principem habeant cui de actibus
suis sint reddituri rationem recogno-
scant qui sicut potestatem potest con-
ferre: sicut potest et auferre. Baltheus
enim regum dissoluit dominus et percin-
git fune reges eorum. Et quia christus
suam ecclesiam quam usque ad mortem
dilexit et quam acquisiuit in sanguine
suo ordinauit sicut magis salutis fi-
delium expedire videbat: voluit in
ecclesia aliquam potestatem esse cuius
iustus timore ab exercenda tali tyranni-
de reges et principes coherceri
possent. Nec autem potestas spiritalia
suprema que eum dirigit et cor-
rigit et aliquando destituit talē po-
testatem temporalem: potestatem secundum
se non dānat quia bona et necessa-
ria est in ordine vniuersi et a deo or-

dinata: sed corrigat et dānat vtentē
tali potestate indebite. et hoc licite
et congrue fieri potest iuxta senten-
tia 3 glo. super illud ad ro. Omnis
aia potestatis sublimioribus sub/
dita sit. dicentis qd noīe potestatis
interdum accipitur ptās ipsa que
datur alicui a deo. Aliquādo ipse
homo habens ptātez. non ergo de/
struitur aut dānatur potestas ipsa
que bona est et ad bonū ordinata.
Sed destituitur habēs potestatez
cum vritur ea indebite. **E**t si su-
per ista materia quātum ad princi-
palem conclusionē de ordine tēpo-
ralium ad spiritualia aliter a qui-
buscūqz inueniā notatū in fauorez
regū et principūz secularium veri-
tas tñ fm se imutabilis est: et ordo
sup hoc institutus et exp̄ssus a dño
nostro iesu xp̄o.

Capitulum. x. et vltimū in quo ponit-
ur epistola cōstantini directa vni-
uersali ecclesie ex qua plura cui-
dentiora fient que ī alijs capitulis
dicta sunt.

Sicut supius dicebatur
regimē et impiū tpalez
nālem est de iure hūa/
no ē: qd ad hoc nā incli-
nat: et mediante institutōe humana
pficitur: et ideo apud oēs et in oī tpe
fuit: qd illud qd nāe est cōe ē oībus
picipantib⁹ illā naturāz. Ita qd sic
hō nāliter inclinat ad sociale vi-
tā. ita nāliter inclinatur ad polit.

cam: et ad hoc vt in multitudine et
sub debito regimine viuatur. Immo
tanto magis hō inclinat ad regnūz
qz ad ciuitatē quanto bonū regni p-
fectius est quā sit bonum ciuitatis
Ciuitas enī non est aliū s3 qd phi.
ponunt: nisi quodam paruum regi-
men et regnum non est aliud, quam
quedā magna ciuitas. vnde et anti-
quitus singule ciuitates regem ha-
bebebant: et per cōsequēs regna di-
cebant. Quā inclinationem aspici-
mus et in brutis aialib⁹ que sūt gre-
galia et socialia in quib⁹ ex ipso in-
stictu nature quodā regimen inue-
nit. vnde et in apibus vn⁹ est rex q
huiusmodi pullos: apum regni et
dirigit: et grues vnā sequūtur secu-
dum qd ponit plūs in libro de aia
libus. Multo ergo magis ī homi-
nibus hoc nō inueniet quib⁹ magis
propriū est in societate viuere quā
cuilibet aiali. Et qz opus nature ē
opus dei: ideo tale impiū tēporale
a deo dicitur esse: cuius tpalis impij
monarchiā tēpore beati Siluestri
sūmi pontificis: tenebat serenissim⁹
pnceps Flavius cōstantinus: et po-
test rōnabiliter dici qd iuste eo mo-
do quo iustū dñūz apud infideles
inueniri pōt. Quia licet regnū ro-
manorum a principio p violentias
et latrocinia incepit cōsequenter ta-
men ppter bonum regimen ipsius
imperij cōmuniter omnib⁹ gentib⁹
factū est gratum: vt voluntarie hu-

mano ipso se subijceret: et per eo/
sequens factum est iustum et legitimum
hunc non per omnem modum propter de/
fectum fidei christiane et falsorum
deorum cultum. Iuste ergo dici potest
quod tenebat impium. tum quod illud tene/
bat ex conducto et consensu gentium.
tum etiam quia tali adeptio imperio le/
gitime utebatur: sicut apparet in cro/
nicis in quibus referuntur gesta prin/
cipum romanorum. Ille ergo iure hu/
mano quo dicitur impator clare me/
morie tenebat: impium poterat bea/
to Silvestro et suis successoribus im/
perij concedere dignitatem sic et con/
cessis: ut apparet epistola directa
vniuersali ecclesie cuius tenor ta/
lis est.

In nomine sancte et in di/
uidue trinitatis patris
et filij et spiritus sancti. Im/
perator cesar flavius constantinus
in christo iesu imo ex eodem sancte trini/
tatis saluatori domino deo nostro fide/
lis: mansuetus: maximus: beneficus:
goticus: firmaticus: germanicus: bri/
tanicus: vnicus: pius: felix: victor: ac/
triumphator: spiritus augustus: sanctissimo ac/
beatissimo patri patrum silvestro vrbano
meo episcopo et pape: atque omnibus eius suc/
cessoribus in sede beati petri usque
in finem seculi scissuris pontificibus
neque non et omnibus reuerentissimis et
domino amabilibus catholicis episcopis
eidem sacrosancte ecclesie romane
per hanc nostram imperialem constitutionem

subiectis in vniuerso orbe terrarum
nunc et in posteris cunctis et retro tem/
poribus constitutis: Gratia: pax: ca/
ritas: gaudium: longaminitas: mi/
sericordia a deo patri omnipotente: et
iesu christo filio eius et spiritu sancto cum
omnibus vobis. Nosque docente bea/
to silvestro tertia immersione vnda
salutis purificatum et ab omni le/
pre squalore mundatum beneficijs
beatissimorum Petri et Pauli apo/
stolorum agnouimus. utile iudicauimus vna/
cum omnibus satrapis et vniuerso sena/
tu obtemperantibus etiam et cuncto popu/
lo romano glorie imperij subiacenti:
ut sicut in terris vicarius filij dei esse
videtur constitutus etiam et pontifex
qui ipsius principis apostolorum ge/
runt vices principatus: potestatem
amplius quam terrena imperialis no/
stra serenitas mansuetudo habere
videtur concessa a nobis nostroque
imperio obtineant. Eligentes nobis
ipsi principem apostolorum vel eius
vicarios firmatos apostolorum deum esse
patronos. Et sicut nostra est impe/
rialis terrena potentia eius sanctam
romanam ecclesiam decreuimus ve/
nerant honorare: et amplius quam nostris
impium et terrenum tronus sedem sacra/
tissimam beati petri gloriose et exaltare
tribuentes ei potestatem et glorie digni/
tatem atque vigorem honorificentiam
impialem. Atque decernentes vbi
principatus sanciamus teneat causa
super quattuor precipuas sedes scilicet

anthiochenam alexádrinam cóstá
tinopolitaná z yerosolimitaná: q̄z
etiá super oēs in yniuerso orbe ter
rarū dei ecclesias. Et pontifex qui p
tpe ipsius sacro sancte romane ec
clesie extiterit celsior z pnceps cū
ctis sacerdotibus totius mūdi exi
stat z eius iudicio queqz ad cultuz
dei vel fidei xpianorum stabilitatē
procurādā fuerint disponantur.
Iustum quippe ē: vt ibi lex sancta
caput teneat pncipat⁹. vbi sancta
rū leguz institutor saluator noster
bñm petrum aplatus obrinere pre
cepit cathedrā. vbi z crucis pati
bulum sustinens brē mortis sum
psit poculum: suisqz magistri z dñi
imitatio apparuit: z ibi gentes p
xpi nois confessione colla flectant
vbi earū brūs paulus apls p xpo
extenso martyrio coronat⁹ ē. Illic
vsqz in finem querant doctore vbi
scñ doctoris gescit corpus. Et ibi
pni ac humiliati celestis regis dei
saluatoris nostri iesu xpi famulen
tur officio: vbi superbi terreni re
ges seruibāt imperio. Inter ea no
scere volumus oēm pplm yniuer
sarum gentiū ac nationū per totuz
orbem terrarū cóstruxisse intra pa
latium nrm lateranēse eidem salua
tori nro dño deo iesu xpo ecclesiaz
ac fundamentis cū baptisterio. Et
duodecim nos sciatis de eius fun
damentis scñ numeruz duodecim
aploz cophinos terre bonustatos

proprijs asportasse humeris. Quā
sacro sanctā romanā ecclesiam: ca
put z virticem motiū oium eccle
siarū yniuerso orbe terrarū coli: di
ci venerari z predicari sentimus: si
cut per alma nra impialia decreta
statuimus. Cōstruxim⁹ itaqz eccle
sias beatorū petri z pauli primoz:
quas argento z auro locupletiuim⁹
mus vbi z sacratissima corū corpo
ra cū magno honore recondentes
tebas ipsorū ex electro cui nulla
pualent elementoz. Construxim⁹
z crucem ex auro purissimo z gem
mis p̄ciosis per singlas eoz teclas
posuim⁹ z clauis aures texuimus
Quibus procōcinatiōe luminario
rum possessiones z pdia cōtulimus
z rebus diuersis eas ditauim⁹. Et
per nostras impialium iussionū sa
cras litteras tā i oriente q̄ i occide
te: vel etiaz septétrionalia plaga z
meridiana: uidelz in india Bretia
Asia: Tratia: Africa: Italia: diuē
sis insulis nostrā largitatē concessi
mus. Ea pr̄sus rōne: vt per man⁹
beatissimi patris nostri Siluestri
pontificis successorū q̄ eius oia di
sponat. Gaudeat enim vna nobis
cum ois populus z gentiū natiōes
in yniuerso orbe terrarū exhortan
tes oēs: vt deo nro z saluatori xpo
in mēsas vna nobiscū referat⁹ gr̄as
Qm̄ ipse dñs in celis desup z iter
ra deorsum q nos p suos aplos vi
sitās scñ baptismatis sacm̄ pcipe

et corpus sanitate dignos effecit.

Et pro quo procedim⁹ ipsis sanctis
aplis dñis meis beatissimis petro
et paulo et per eos etiā bñs Silue-
stro pñi nro summo pontifici: et vñ
vñbis rome pape: et oibus eius suc-
cessoribus pontificib⁹ q⁹ vsq⁹ in fi-
nem mundi in sede bñi. Petri. erūt
sessuri: atq⁹ de pñti procedim⁹ palati-
am imperij nri lateranēse qd oibus
in toto orbe terrarū prefertur atq⁹
pcellit palatijs. Deinde dyadema
vñ corona capitis nri siml⁹ q⁹ frigiū.
necnō et sup humerale: vñ lorū qui
impiale circūdare assolet collū. ve-
rū etiā et clamidem purpureā: atq⁹
tunicā coccineā et oia impialia in-
dumēta: seu etiā dignitatē impialiū
pñdentiū egtum cōferentes: Etia⁹
et impialia scripta sil⁹ et cūcta atq⁹ si-
gn⁹ baltbeū et diuersa ornamenta
impialia: et oia pcessionē impialis
culminis et glorie pñtis nre. viris
enim reuerētissimis clericis in di-
uersis ordinib⁹ eidem sacrosancte
romane ecclesie seruiētib⁹ illd cul-
men singularitatē potentia et pcel-
lentiam hēre. Sancimus cuius am-
plissimus noster senat⁹ videt⁹ glo-
ria adornari. i. patricios atq⁹ cōsu-
les effici: necnō et ceteris dignitati-
bus impialib⁹ eos pmulgātes de-
corari. Et sicut impialem militiam
ita et clericis sancte romane ecclie
ornari decernim⁹. Et quēadmodū
impialis potētia diuersis cubicula

riorū nempe et hostiarioz: atq⁹ oīz
excubioz ornatum pulchritudini-
bus. ita et scām romanā ecclesiā de-
corari volum⁹: et vt amplissimum
decus pontificale pfulgeat decer-
nimus. Et hoc vt clerici scē roma-
ne ecclesie manipulis et liteamini-
bus. i. candidissimo colore eorum
equos decorari: et ita egtari. Et sic
nri senat⁹ calciamētis vñ cū vdo-
nibus. i. candido linteamiē illustra-
ri: vt sicut celestia ad laudē dei de-
corent. Pro oibus autē licentiā tri-
buentes ipsi scīssimo pñli pñi silue-
stro vñbis romane epō et pape: et oī-
bus q⁹ post eū in successum ppetuis
tpibus aduenerit bñssimis pñfici-
bus q⁹ honore et gloria dei nri: et in
eadē magnā ecclesiā catholicā et
aplicaz ex nro indito quēadmodū
placat⁹ ppo clero clericare volue-
rit et in numero religiosoz clericoz
cōnumerare nullū ex oibus psumē-
tes supbe agere. Decreuim⁹ itaq⁹
et hoc vt idē venerabilis pñ noster
silvester sūmus pñtifex vel oēs ei⁹
successores pñtices: dyadema vñ
coronā quā ex capite nro illi pcessi-
mus et auro purissimo et gēmis pre-
ciosis vti debeant: et eoz capiti ad
laudē dei pro honore bñi Petri ge-
stare. Ipse vñ beatissimus papa:
sup coronā clericat⁹ quam gerit ad
gloriaz beati petri oīno ex auro nō
est passus vti coronā. Frigium vñ
candido nitore splendidū resurre-

etionem dñi eam designans eo sa/
cratissimi vertici manibus nřas i/
posuimus. Et tenentes frenū equi
eius reuerētia beati petri fuitoris
officiū illi exhibuimus. Statuen
tes eodem frigio oēs eius successo
res singulariter vti in pcessionib⁹
ad imitationē impij nostri. vnde ut
nō pontificalis apex vilescat s; ma
gis āplius q̄q; terreni impij dignitas
et glorie potētia decorē. Et palati
um nostrū vt prelatus est rome vr/
bis et oēs Italie seu occidentalium
regionū puincias loca et ciuitates
sepefato btissimo pontifici p̄ri nřo
Siluestro vli pape pcedētes atq;
relinquētes vel successorū ipsi⁹ pon
tificū potestati et ditioni firma im
periali censura p̄ hanc nřam diua
lem sacrā et pragmaticū constitutū
deplemus disponēdum ac iure scē
ecclesie pmanendū. Vnde cōgrue
p̄peximus nostrū imperium et re
gni potestatem orientalibus trans
ferri ac transmutari regionibus et
impizantie prouincie in optimo lo
co nomini nostro ciuitatem edifica
ri: et nostrū illic constitui imperiū.
Quoniā vbi principatus sacerdo
tum et chistiane religionis caput
ab imperatore celesti constitutum
est: austum non est: vt illic impera
tor terrenus hēat potestatez. Ildec
omnia vero per hanc nostram im
perialem sacram et imperialia di

ualia decreta statuimus atq; con
firmauimus vsq; in finem mundi il
libata et i cōcussa permanenda: de
creuimus. Vnde coram deo viuo
qui nos regere precepit et coraz ter
ribili eius iudicio obtestamur per
hoc nostrum imperiale constitutū
omnes nostros successores impe
ratores vel cunctos obtimates sa
trapas etiam amplissimum senatū
vniuersum populum in toto orbe
terrarum: nec non in posterū cun
ctis retro temporibus imperio no
stro subiacentem nulli eorum quo
quo modo littere hec que a nobis
imperiali sacratiōe sacro sancte ro
mane ecclesie vel eius omnib⁹ pon
tificibus: concessa sunt refraga
re atq; confrigere vel in quoquaz
conuelli. Si quis autem q̄ nos de
creuimus intemerator aut contem
ptor extiterit eternis cōdemnatio
nibus subiaceat in nodatus et san
ctos dei pncipes apostolorum pe
trum et paulū sibi in p̄nti et futura
vita sentiat p̄rios: atq; in inferiori
p̄demnatus cū diabolo et oibus de
ficiat impijs. Il diuis nō imperialis
nři decreti pprijs manib⁹ roboran
tes sup venerandū corpus bti p̄n
cipis aploz posuim⁹: vtiq; eidem
dei aplo spondentes nos cūcta in
uiolabiliter cōseruare et cūctis no
stris successorū impatoribus con
seruanda mandatis relig. Beatissi

mo pater nro Siluestro ſūmo pon
tifici z vniuerſali pape eiufq; p eū
cunctis ſucceſſorib' pōtificib' dño
deo z ſaluatore ieſu xpō annuente
tradim' phēniter atq; feliciter poſ
ſidendā z ſubſcriptio impialis: di
uinitas vobis conſeruet p multos
ānos ſciſſimi bñſſimi patres. Datū
rome ſb die kalē. april. dño noſtro
ſtauo cōſtantino auguſto quarto z
gallicano clariffimis iuris pſulib'

Finis.

Explicit Opusculum de ptate ec
cleſiaſtica cōtinens tractat'

duos Impreſſuz Tau
rini p Nicolauz de
bñdictis z Jaco
binū ſuigū de
ſcō germano
M.cccc.
xciiij. die
x. Fe
bua,
rij.

